

Jövendő

irodalmi és politikai ujság

Két Bizánc.

Elvégre minden császárság megbukik és ezért nem űdít föl engem az, amikor egy olyan okos, kedves és derék ember, mint Fejérváry Géza báró, egyszerűen a felkelő napnak nevezi Tisza Istvánt. Igaz, vacsoraközben tette és az öreg uraknak már nem való a vacsora, nagyon fölízgatja őket. És tette néhány napra azután, hogy ifjú barátja, a polgári kormányelnök, olyasmit követett el, hogy megérdemelné a katonai Mária Terézia-rendjelet. (Igen, Tisza kivágta magát és megmutatta, hogy minden állami berendezésünk, így a vasút is, a közös hadsereg kezében van.) És ha már Fejérváry, a szókimondó katona is így beszél, mi történhetik most a mi kis magyar császáruk körül!? De nem erről a bizantinizmusról akarok beszélni. (Legalább még most nem.) Hanem arról a „Bizáncz“-ról, amelyet az elmúlt héten játszottak a Nemzeti Színházban. A magasabb rendű politikai téma mégis csak ez és nem az, hogy Tisza István mégis csak ügyes ember, cselekszik valamit, de annak a bírálatát nem állja, a bírálókat, úgy a jó, mint a rosszhiszeműket katonai kordonnal magától elzárja. Ime: az erős, az egyenes férfiú, aki homlokát nekifeszíti a viharoknak is, — menekül az összeköttetésben, barátokban gazdag és fegyvertársaktól körülvett Ugron, a roppant morális súlyú Polónyi és az öldöklő higgadtságú Lengyel elől . . .

De maradjunk csak „Bizáncz“-nál.

Mért jutott eszébe Herczeg Ferencnek ez a téma, az, hogy mint hull rohadó darabokra a görög császárság, a bizanci trón, a szent császár és a szent birodalom? Mért jutott eszébe és éppen most? Ennek a Herczegnek, — aki egy kollegája szerint valóban kiméretlen kortársai iránt és hanyatlani nem akar — ok nélkül és időn kívül, helytelenül semmi sem jut az eszébe.

Az ő hatalmas, tiszta és a gondolatok legnagyobb skálájára berendezett agya a legérzékenyebb a kor hangulatai iránt. Ami ma van és ma kell, azt forralja és fejleszti a Herczeg elméje. Így született meg nacionalista drámája, az Ocskay. És e korszakban, ahol úri lányok fináncokhoz mennek feleségül: megszületett a Gyurkovics-lányok, vigasztalásul és utasításképpen sok leányú anyáknak és nehezen férjhez menő leányoknak. De nem akarom e nekem különösen imponáló író arcképét rendszerbe foglalni. Minden valószínűség szerint nem azért írta meg a „Bizáncz“ ot, mert amikor legutóbb Konstantinápolyban járt, látta, hogy az utolsó török császárnak körülbelül az a sors kínálkozik, mint ami az utolsó görög császárt, az ő darabjának hőst, Konstantint érte. Az a hitem, hogy Herczeg Ferencnek kellett a nagy történelmi téma keretnek. Ha lehetne és ha szabadna, ő is szívesebben megírná, hogy közeledik a széthullás felé az osztrák császárság, amelynek — sokak képzeletében — már meg van a szigorú, ideális, naiv és kissé korlátolt Konstantinja is. De Herczeg nem az a férfiú, aki kortársainak kellemetlenkedik. Ő mesél, világít, meggyújtja — okosan és bőségesen — berendezett lusztereit, a közönség pedig hallgasson és lásson. Ime, mint bocsájtják áruba a korona gyöngyeit és gyémántjait... Mint hiszik, hogy minden meg van mentve, amikor éppen elkövetkezik a pillanat, amikor minden el van veszve. De a török az még vadságában is kegyelmes ellenfele volt a görög császárságnak. Egy Hohenzollerntól lehetne félni hasonló helyzetben. Az titkon örül és a peluche-bá sony alatt lassan fojt...

Attól félek, hogy sok mindent beleolvasok és belegondolok a Herczeg új darabjába, amelynél gondolatkeltőbb és eszméssel telibb magyar drámát nem láttam még soha. Nem

lehetetlen, hogy ő tisztán Konstantinra gondol, amikor előtárja és megmagyarázza, hogy hazudozzák teli egy császár fülét a szemét, még az orrát is. Jó ha akad egy lény — a nőiség és férfiasság „habozó” határán — aki némely igazságokat elárul neki. A császár a szeretőjével kell hogy informáltassa magát, ha meg akar tudni valami valóság féjét. Környezetének többi tagja mind hazudik vagy seftel. Hazug a kancellár, kereskedik az ellentengernagy, a legfőbb bírója: a hazugság legfőbb mézesbábosa. A zsoldos hadvezér pedig — számár! De most már úgylis minden késő. Egy szép halált a császárnak. A szegény görög császárnak! Csak belsőleg érezze a borzasztó összeomlást, külsőleg, legalább az egészet, ne még!

És forrott a levegő a Nemzeti Színházban, az elmúlt pénteken. Még a leheletek is villamossággal teli. Odakint, a színházon kívül — az országban, folyt a bizanti munka: föllázadt, türelmetlen rabszolgák ügyes leveretése. Ám a dolog még akkor nem volt rendben. A közönség átadhatta magát annak a gyönyörűségnek, amelyet a mások nagyszerű szerencsétlensége — annak a látványa — szokott okozni. A szerző megfürösztött bennünket az isteni bánatban és megnyitván előttünk lelkének mélységeit, amelyet eddig annyi álszeméremmel titkolt — : egy jó estét szerzett nekünk az irtózatoss esték közepette. Hogy jó cselekedetét nyomban kövesse hálánk: íme nem foglalkozunk többé a munkájával, mert mi volt az igazi Bizánc színes tragikumával együtt e szürke és cifra, vérfagyasztóan mulatságos ál-Bizánchoz képest?

Hagyjuk a nagy színjátékot és nézzük ezt a kicsinyt. Látott valaha a világ csodálatosabb bizantinizmust, amelylyel

csaknem az egész ország a mi kis Császáruk — a Felkelő Nap — a Vezér, az Erős Kéz, szóval Tisza István iránt viselkedik. Soha magyar kormányférfiú még ily népszerű nem volt. Akik tegnap lenézve sajnálták, hogy a vasúti sztrájkba belebukik, — most, hogy a sztrájkot leverte és legázolta: térdet hajtanak előtte, de a szó szoros értelmében, nem úgy, a hogy a térd csontja nő, izma tapad, hanem visszafelé, természetellenesen. A legnagyobb és a legjelentősebb tömegekben a szimpáthia az övé és nem azoké, akik kenyérüket és szabadságukat veszítették egy vakmerő, de lelkes és nem önző harcban. Hogy Tisza átadta a magyar vonalakat a közös hadseregnek, a szuronyok erejét, az ultima rátiót elfogadta az első rációnak, hogy elfogatott, bezárattott, vád alá helyezett mindenkit, akit lehetett és nem lehetett, mert el- és kizárta az alkotmányosságot, amért belovagolt a tömegbe, vakon, bátran és kiméletlenül, mint egy kitűnő lovas-rendőr: övé a siker és a diadal. „Ez ember, ez az ember!” mondják a legszelidebbek. A nyugtalanok megnyugszanak miatta és általa. A bűnösök félnek tőle és azt mondják — jobb lesz vele tartani, ez mindenre képes. Arra is, hogy végezzen velük, arra is, hogy elnéző legyen irántuk. Meggyőzött és intimidált csaknem mindenkit. Ugy látszik, a bátor ember pszichológiája — és számítása — amely mindent a mások gyávaságára alapít —: mint kormányzati elv bevált. Már most beleláthatunk a technikájába. Nem félni és megfélemlíteni. Ez egy katonai axioma, egy asszó vívó hitvallása. De mi lesz, ha egy napon azok, akik cselekszenek, belelátnak a technikájába, mit tett volna, ha a vasútasok meg nem ijednek?

A rémület elfog, ha arra gondolok, mi fog itt körülötte, általa és vele történni! Szégyenkezve vallom be, hogy a rokonszenv, amely iránta oly hallatlanul általános lett, lassanként még e sorok írójára is ráragad. Ha katona lett volna e férfiuból, ha háború lenne most, mily nagyszabásu és ravasz haditények és hősi cselekedetek fűződnének a nevéhez! Így, ebben a pillanatban, amikor napja a legmagasabban ragyog, amikor egy hirtelen beállott fordulat miatt minden az ő dicsőségét

zengi —: fényes és tragikus bukásának árnyékát látom. Húsz évig lesz miniszterelnök! — mondják most már az ellenségei is. De vajjon áll-e még húsz esztendeig ez a monarchia, ebben a formájában?!

Mindenki csupa optimizmus. Egyedül Tisza István rosszkedvű és ez az, ami egyszerre fölmelegít iránta. Most, csütörtökön este mondotta egy — a Münnich tiszta becsületességének emlékére megevett — vacsorán:

— Nagyon sok, komoly aggodalomra okot szolgáltató jelenséget látok hazánk közéletében!

Nagyon sokat-e? Nem minden csupa aggodalom-e, amit maga körül lát? Zavarodik, keveredik, málik szét minden. És sehol egy kéz, amely rendet csináljon, bomlást akadályozzon. Van kéz, amely sebet kapar, inficiál, izgat, a rossz matériákat fölrobbantja és legfőképpen van láb, amely erejét az eltiprásban kipróbálja. Bizánciak tapsoljatok e diadalmas lábnak, amely lábhoz tartozó fej ime — friss babérja dacára — mély bűba és aggodalomba merült.

Bródy Sándor.

Bosznia és új minisztere.

Írta: **Blaskovich Sándor.**

Kállay Béni halálával megszűnt az a nyomás, amelyet az ő markáns és minden véleményt elfojtani akaró egyénisége Boszniára és közállapotaira gyakorolt. Az új rendszer — melynek rövid fennállása komoly és elfogulatlan bírálatra még nem szolgáltatott anyagot — céljairól és terveiről megbeszélésre méltó momentum alig merülhetett fel. Ezek közül is egy, amiről szólni óhajtunk, régibb keletű — a Kállay-éra egy nehezen lerázható posztulátuma: a zárszámadások előterjesztésének újból való megtagadása, amely már húsz éves, következetesen megújuló érdekessége a delegáció üléseinek. A másik momentum már új szempontokkal és új részletekben bővelkedik és talán összefügg annak az előlegezett gyengeségnek a feltételezésével, amely a hadügyi körökben látszik megnyilatkozni az új rendszerrel szemben.

A hadügyi köröknek Boszniába kirendelt exponense, Albori báró először beutazva a megszállott tartományokat, körútjában nemcsak hogy nem tüntetett a katonai jelleggel, hanem a polgári hatóságokkal és a néppel való érintkezésében erősen kidomborítani igyekezett «országos kormányzói» minőségéből kifolyó, a polgári viszonyokra vonatkozó jogait. Talán régi emlékek ébredtek fel benne régi időkből, mikor az okkupáció befejezése után Würtemberg herceg, akkori katonai kormányzó volt Bosznia teljes hatalmu ura és a közös pénzügyminiszteriumnak csak adminisztratív és ellenőrző hatáskör jutott. Ilyen volt a helyzet Hoffmann és Szlávy pénzügyminisztersége idején is, utánuk azonban Kállay lassan, de tervszerűen és céltudatosan változtatott ezen az állapoton. Törvény nélkül, rendeletek nélkül, pusztán az adminisztratív érintkezés keretén belül, elkerülve a hatáskör széjjelválasztásából felmerülhető összeütközéseket, óvakodva minden elvi kijelentéstől, elérte azt, hogy a legfőbb intézkedés jogát minden kérdésben, a katonai kormányzó beavatkozásának

elkerülésével magához ragadta. Így azután a közös pénzügyminiszterium és a bosnyák országos kormány közt megteremtette a közvetlen összeköttetést és érintkezést, aminek természeteszerű következménye az lón, hogy a katonai kormányzás hatásköre pusztán a katonai térre és a formalitásokhoz kötött reprezentacionális szerepre szorítkozott. A bécsi hadügyi kormány Kállayval nem akart, vagy nem tudott szembe szállani, mert érezte, hogy Kállay erőteljes egyénisége milyen erős háttérrel rendelkezik. Most, az új rendszer kezdetén hatalmi aspirációik ismét felújultak. Ketté akarnák szakítani a hatáskört, a generális legyen helytartó, a szegény pénzügyminiszternek pedig a hatáskörből ne jusson más, mint az, hogy a delegációkkal szemben fedje és védje a bosnyák ügyek ellenőrzését. Albori generális már is kimutatja, hogy neki polgári adlátusra nincs szüksége s maga körül csak szófogadó elemeket lát szívesen. Nyilatkozatai és magatartása ilyenformán könnyen kiinduló pontjává lehetnek egy harcnak, amely a hatalmi körök és érdekek kollíziója körül fogna megvívni. Kiváncsian és nagy érdeklődéssel várjuk, hogy a pénzügyminiszter az ő diplomáciai múltjából előnyösen ismert ügyességénél és erélyénél fogva tapintatosan mint vágja útját egy nyilvánvalóan felesleges harcnak, amelyből — ha bekövetkezik — csakis győztesen szabad kikerülnie. A hatásköri összeütközés előidézésének szándékánál a katonai körök, úgy látszik, elfelejtkeznek amaz indokolásról, amelylyel Andrassy az eszméért úgy sem nagyon rajongó magyar közvélemény előtt szükségesnek tüntette fel az okkupációt, annak kijelentésével, hogy Ausztria-Magyarországnak a Balkán e részén kultúr-missziója van, amelyet egész Európa figyelemmel kísér és amelynek kötelességét nem háríthatja el magáról. Elfelejtik tehát azt is, hogy ami megmagyarázható és indokolt volt húszonöt évvel ezelőtt, az okkupáció idején: a katonai diktatura, ma, húszonöt év múltán az egész rendszer morális csődjét jelentené. Talán húszonöt év alatt feltámadt már a bosnyákokban a kultúra iránt fogékony közszellem? Az ifjabb nemzedék tanulni és tudni vágyik és ily irányú vágyait ki is elégíti, hiszen évenként növekedik a Bécsbe — és sohasem

Budapestre! — járó bosnyák egyetemi hallgatók száma. A Kállay-uralom lesújtó bírálata volna az, ha ily körülmények közt a katonai hatalom befolyása kerülne túlsúlyra.

Ha a hatalmi kérdésben új irányzat látszik kidomborodni, annál orthodoxabb az álláspont a sajtóban [fölvetet másik incidens: a zárószámadások előterjesztésének ügyében. Egy szófukar kommüniké a minap jelezte, hogy az idén sem fogják előterjeszteni a zárószámadásokat — éppen úgy, mint nem terjesztették elő húszonöt év óta egyszer sem — és csupán valami kezelési kimutatást akarnak a delegátusok elé adni. Úgy véljük, ez nincsen semmi összefüggésben a zárószámadásokkal, mert ez arra vonatkozik, amit a közös pénzügyminiszter Hegedüs Sándor kérésére Bosznia pénzügyi segélyforrásainak és adójövedelmeinek kimutatása szempontjából, a legnagyobb általánosságban megígért. Mindenesetre bizalmat gerjesztő az a tény, hogy az új pénzügyminiszter a költségvetést felemeli, mert ez az előirányzat realitását mutatja. De dacára ennek a feltételezett realitásnak, bizonyos kétkezdéssel kell ezt fogadnunk, mert mit ér a reális költségvetés, mikor annak természetszerű korolláriuma: a zárószámadás azt nem kíséri. Már a múltban osztrák delegátusok és a magyar delegáció oly tekintélyes tagja, mint Szilágyi, többször sürgették a zárószámadások bemutatását és csak a legutóbbi delegáció alkalmából Hegedüs és Ugron erélyes felszólalásai után Széll Kálmán is kifejezte azt a meggyőződését, hogy a zárószámadások előterjesztése éppen a közös kormánynak állna érdekében, nehogy — úgymond — azt higgyék, hogy Isten tudja, micsoda feleslegekről van itt szó. És még sem akarják bemutatni, holott ez az eljárás már csak a modern budget-jog szempontjából is kihívja a legélesebb bírálatot. Ha van joga a delegációnak ahhoz, hogy a bosnyák budgetet érdemileg megbírálja: e jog csonka és illuzórus marad akkor, amikor a költségvetéssel együtt nem tekinthet be a zárószámadásokba. Ha pedig nincs ilyen joga: akkor ne mutassák neki e költségvetést «tájékozás» céljából sem, mert kijátszsa a budget-jogban rejlő ellenőrzési kötelességet és az alkotmányos felelősség gyakorlásának módját

immorális alapra helyezi. Pénzügyi zavarok elpalástolásának szándéka és ténye nem adhat jogcímet arra, hogy az alkotmányjog tudományosan megállapított tételeibe ilyen konjunkturális, megalázó elméleteket becsempészszenek.

Ha igaz, hogy az 1880:VI. t.-c. Bosznia-Hercegovinára nézve az alkotmányos felelősséget megállapítja, e kijelentés ne maradjon pusztá fogalom, hanem valósíttassék meg a gyakorlati életben is. Vagy gyakorolja a két Ház külön-külön e felelősség jogát és kötelességét annak igazi terjedelmében, vagy pedig tegye ezt a delegáció, de nem úgy, mint most, mikor a b in visis tudomásul veszi, hogy a záró számadások csakis a két kormányelnök és a kabinetiroda közönséges halandó által nem látható irattárának állományát gyarapítják. Az, ami eddig a lakat alatt őrzött számadásokból egy véletlen folytán a nyilvánosság elé jutott, a z egyetlen 1901-iki záró számadás, éppenséggel nem bizalomkeltő, mert kimutatta azt, hogy egy mindössze tíz milliós budgetnél a tényleges kiadások öt millióval (pontosan: 4.920,658 frt 33 kr.) haladták túl az előirányzatot. E tételek között legjellemzőbbek pl.: az erdőüzemnél történt eladásoknál előirányoztak 483,200 forint bevételt és a titkos zárószámadás szerint bevettek 838,733 frt 87 $\frac{1}{2}$ krt — nyilvánvaló ebből, hogy a bosnyák erdőigazgatóság az erdészeti tankönyvek által előírt kivágási turnusokat nem tartotta be túlságos lelkiismeretességgel. De legmeglepőbb azon adat, amely szerint a tizedjövedelemnél (a bosnyák adó) előirányzott 2.600,000 frt helyett 4.266,764 forint 75 $\frac{1}{2}$ krt vettek be — amivel a bosnyák pénzügyi szaktekintélyek az adóprés ruganyosságáról adnak bizonyítványt, a kipréselt bosnyák parasztok rovására. Talán azért nem akarják közölni a zárószámadásokat, mert az ilyen milliányi többletek hováfordításának feltárása bevilágítana a misztikus pénzügyi adminisztráció rejtélyeibe. És ebből kitűnnének a múlt rendszer monopolisztikus gazdálkodásának hátrányai. Kitűnnék talán az, hogy a magyar kormány által is könnyedén garantált, nagy arányokban kért számos millióra rúgó vasúti kölcsönöknek az építésnél megtakarított feleslegei a lipcsei

bankbukás által keletkezett függő adósságok törlesztésére fordítottak. Kitűnnék az, hogy egyes privilegiált cégeknek bérbe adták a vasútakat, amennyiben fuvarozásra, közraktárak felállítására csak nekik volt engedélyük, kiadták a posta-járatok bérletét, a sónak, a dohánynak, a bélyegnek egyedüli elárúsítóivá tették meg őket és e cégek a közös pénzügyminiszterium bécsi palotájából irányították a szabad versenyt megölő káros üzleteiket! Kitűnnék az, hogy e régi rendszer alatt mily összegek kallódtak el államtámogatás címén az anya-országok rovására, mikor oly ipari termékek előállítását részesítettek kedvezményekben, mint például a petróleum-, spiritusz- és cukorgyárakat, amelyek minden erőlködés mellett sem bírták ki leggyakrabban még a versenyképességet sem, és kénytelenek voltak eltérni — például a cukornál — a külföldi árúk beözönlését.

E szemelvényekből úgy tetszik, hogy a zárószámadások előterjesztése megvilágíthatná a mindenkori kormányzat talán jóhiszemű, de mégis végzetes tévedéseit. Ez lehet oka annak a tradicionális makacs vonakodásnak, amelylyel az utód is fedi elődjének, a nagy koncepciójú államférfiúnak eljárását, aki egy ország természetes fejlődését megbénította csak azért, mert államalkotó és országépítő céljainak fantáziájában kiszélesedett határait nem tudta megvonni. De a tradíciók is lejárják magukat és az új miniszter, akinek erélye, tettereje és tiszta koncepciói ismeretesek a múltból, régen gyűjtött morális tőkét nem dobhatja oda egy régi rendszer elhalványodó nimbuszána fenntartására.

Az új miniszter most megy először Boszniába és ez alkalommal fog először megismerkedni az ottani viszonyokkal. Ha már sikerült neki oly rövid idő alatt megoldani az orthodox-egyházi kérdést, reméljük, hogy a mohamedán egyházi autonómia ügyét is hasonló sikerrel fogja elintézni, bár a kérdés nem egyszerű, mert komplikálja a vakuf-ügye, amely anyagi kérdés lévén, alkalmul szolgál a törököknek ellenmondására. Az adó-reform ígérete szép, de az egyenes adót nem fogja tudni behozni az agrár-reform nélkül. A helyszínén fogja látni a közigazgatás működését is

és hamarosan észreveheti majd, hogy a hivatalnoki kar eljárásában mennyire nem egységes és mily gyökeres reformra szorúl. Legnagyobb hibája az, hogy nem éli bele magát a bosnyák nép különleges szokásaiba és életviszonyaiba, a bosnyák földet átmeneti állomásnak tekinti hivatalnoki pályáján; a bosnyák nép bizalmatlanságának kútforrása éppen ebben a magaviseletben rejlik. A régi rendszernek besúgásra alapított eljárása inficiálta e testületet és ennek a következménye lón, hogy az előmenetel lépcsője besúgáson alapúlt, ami a nép demoralizálását vonta maga után. A nemzetiségek tarka keveréke ez a kar, mely nemzetiségének bélyegét igyekszik a népre rásütni, aszerint, amint horvát vagy szerb s így lehetetlenné teszi a közigazgatás egyöntetűségét.

A miniszter saját szemeivel fog meggyőződhetni arról, hogy kétféle Bosznia van: egy hivatalos, amelyben minden «jól megy» és egy nem hivatalos, amely tele van bajokkal. Láthat majd szórványosan jelentkező stílszerű épületeket, amelyek arra hivatottak, hogy az idegenek meglepődjenek és reklám-fényképezésre szolgáljanak — de a vakító látványnyal szemben talán jut ideje arra is, hogy a turista-rayon köréből kieső vidékeken észrevegye a rongyos viskókat s a bennük tanyázó szegénységet és nyomort. És ha van benne kormányzási erély és emberszerető lélek: meg fogja találni a módját annak, hogy az aránytalan különbségek megszüntetésével az ott lakó különböző vallású, de egy törzsből származó népek boldogulását és megelégedését részben megteremtse, de mindenesetre biztosítsa.

VÁZSONYIRÓL. Vázsonyi Vilmos a vasúti sztrájk alatt azt tette, a mire a vasútasok kérték s a mit nemes, önzetlen lelke sugallt neki — az ügy érdekében. A rend őrei, a tekintély örültjei, a hatalom szimatoló szolgálói beszélhetnek és írhatnak róla másképpen, de hozzátartozik ez impozáns mozgalom lélektanához, hogy az a harmincnyolcezer sztrájkoló, a kiknek munkás keze egy időben hanyatlott le, a nagy ügy nagy arányaihoz idomuló divinációval bizalmával éppen Vázsonyit kereste fel, minden közjegyzői okmány nélkül, előzetes értekezések mellőzésével, tisztán személyi alapon. És Vázsonyi megmutatta, hogy a személy iránt való rokonszenvet a tárgy hasznára kell fordítani s hogy fanatikusa az ügy-szeretetnek, mert igazi egyénisége eltűnt a béke-tárgyalások során: a vasútasoknál békített, a kormány-nál követelt, a Házban csillapított, a tanácskozásoknál puhított — ő, az egyéni jogoknak, a politikai szabadságnak, a társadalmi egyenlőségnek bajnoka, e nehéz napok alatt lenyelt minden sérelmet és gyalázatot, a mely a jogokat, a szabadságot, az egyenlőség eszméjét érte és arcúl csapta. Miért tette? Mert nem akart „izgatni“, mert nem akart a maga személyének semmit, sem dicsőséget, sem hasznot és jóllehet zsidó, habár ügyvéd, noha képviselő — példáját adta az előzetesen alku nélküli, utólagosan fel nem számító, eszményi közbenjárásnak. A tömeg hozzá fordult, az egyedül álló emberhez, a párt nélküli pártvezérhez, mert érezte és tudta, hogy ő nem fogja elárulni az ügyet, nem fogja árulni magát, nem fogja a helyzetet kihasználni párt-czélokra, már csak azért sem, mert neki nincs pártja. Most mégis támadják és gyanúsítják. Mert a sztrájk végével kitört belőle az ember és bírálta a kormány eljárását s cselekedeteit; tette pedig ezt éppen abban az időben, amelyre azt a kormány kijelölte és megengedni kegyeskedett; hiszen a sztrájk alatt mindenkit izgatónak bélyegzett, aki nem tetszése szerint kezelte a kérdést. Azonban a bűnbak-keresők utólagos razziájukban nem tudtak szótlánul elhaladni Vázsonyi mellett, akit a harc alatt tisztelettel környeztek, mert az önfeláldozó működés, a tisztességes szándék, az abszolút tárgyilagosság még őket is lefegyverezte.

b. e.

VERSEK.

Irta: Csizmadia Sándor.

TAVASZ.

Ha a tavasznak enyhe napja süt,
Ha majd himes virág nyílik a réten,
Ha felragyog az élet mindenütt,
Kihajt e a remény a nép szívében?
Ha a kikelet friss szellője támad,
Elszáll e véle a gond és a bánat,
Miként vihar után a fellegek? —
Dalos madaraink, feleljetek!

Karunkban a vér még buzog, meleg,
Minden csepjében lüktet még az élet;
Szemünkben is tűszikrák fénylenek,
Ajkunkon még föl-fölzendül az ének;
De arcunkról a hosszú szenvedésnek,
Bántó nyomai el mikor enyésznek?
Mire lelkünk oly vágyakozva vár,
Kikelet után eljő e a nyár?

A termő nyár, mely már nem kér, csak ad,
Kincsét, javát, mind-mind ölünkbe rakja,
Annak terem a föld s érlel a nap,
Kinek munkában telt el éje-napja.
A természet s az ember egybefognak
És változásait az évszakoknak
A nyomor többé nem jelölheti:
Nem éhez, ki a magot elveti.

A szikla ormán, fenn a bérceken,
 A hólepel bomlik, szikrázva olvad,
 A télnek, mely azt hittük végtelen,
 Még hirmondója se marad maholnap,
 A köd elszáll, a zord idő megenyhül,
 A patak is csevegve fut le fentről ;
 Bokrok alján kacagva mondja el:
 Ki nem csügged, sohase veszhet el.

Szivemben is közelg a kikelet,
 Reményeimnek nem hullott ki szárnya,
 Ha érnék bár még százszor is telet,
 A kétely nálam szállást nem találna.
 Keblem kertjébe' nőnek a virágok
 S ha néha téli köd száll is reájok,
 Örök hitem sugárzó tavaszán,
 Virágerdő borúl mégis reám.

A sok panasz, tudom, majd egykoron
 Erős akarattá szilárdul össze,
 És a világ, melyről most álmodom,
 Valósággá lesz mindörökre.
 Hatalmas lángja majd a gyűlöletnek,
 Még fellobog s belőle megszületnek
 Az új világ új alkotásai —
 Gyönyörködtetve, boldogítani . . .

Ha a tavasznak enyhe napja süt,
 Ha majd himes virág nyílik a réten,
 Ha felragyog az élet mindenütt
 Kihajt a remény is a nép szívében.
 Ha a kikelet friss szellője támad,
 Majd messze száll vele a gond, a bánat,
 Miként vihar után a fellegek —
 Édes testvéreim reméljete!

AZ ÉLET.

Szikrázó felhők barna, tépett szárnyán,
Rohan tova a zúgó fergeteg,
Erejétől a föld is megremeg,
S utána ránk mosolyog a szivárvány . . .
De könye ott csillog némán, fehéren,
A tört lombon, a sárba hullt reményen
S a nap ragyoghat, a lomb föl nem éled —
Ilyen az élet! . . .

Orvosság tán a vigasz a betegnek,
De nem csitítja el panaszszavát,
Pedig jól tudja, hogy időközön át,
A legfájóbb sebek is behegednek.
A hosszú szenvedés után pihenni!
E drága kincscsel föl nem érhet semmi,
Habár érette útunk sírba téved —
Ilyen az élet! . . .

Ugy napnyugtakor, ha leszáll az alkony,
A szürkesség ködébe vész a szem,
A csendben én el-elrévedezem,
Kalászkok árnyán, zöldes árokparton . . .
És mintha ott a távol messzeségbe,
Egy uj, kelő napnak a lángja égne,
S beragyogná a hallgató vidéket —
Ilyen az élet! . . .

A csendes, kék, sugaras éjszakákon,
Tündöklő fényben hány csillag ragyog!
Minden szikrában sok-sok századok
Története bolyong a láthatáron.

Az égő tűzben, a fénylő sugárban,
 Egy végtelen, egy forrongó világ van...
 De hová lesz, ha a csillag kiégett! ? —
 Ilyen az élet!...

Sovár lelkeknek is fölédred vágya:
 Szabadságot, azt adjatok nekünk!
 Mit is ér így nyomorult életünk,
 Ha mint a hitvány lomnak, nincsen ára?!
 Ha szolgaság teszi fáradt nyakunkra,
 Gyalázat, kín, fájó teher a munka
 S másnak hull le gyümölcse ha megérett —
 Ilyen az élet!...

Nincs porszeme a felszántott talajnak,
 Melyet veríték meg nem öntözött
 S úgy reggelenként a kalász között,
 A kisajtott köny csillog, nem a harmat...
 És lám a kapzsi, sóvár embereknek,
 Az izzadás, a köny vagyont teremnek:
 Kenyeret is, kalácsot is, fehérét —
 Ilyen az élet!...

Hiába sír az elnyomott jajongva,
 Hogy ébredjen az érző szájalom;
 Kit gyávaság kinos igája nyom,
 Panaszszavát, jaját hiába ontja;
 Ha egyszer bátran a szemébe nézne,
 A baj, mint könnyü pára elenyészne,
 És nem találnak többé szolganépet —
 Ilyen az élet!...

A vagyonmegosztás.

Vandervelde.

A mi a munkások fizetését, az értékek megosztását illeti, ellenségeink némelykor diadalmasan mutatnak rá a szociális tételek látszólagos ellentmondásaira.

A kommunisták azt mondják: mindenkinek annyit, amennyi szükségeinek megfelel; a kollektivisták: mindenkinek annyit, amennyi munkájának megfelel.

Ez az ellentmondás azonnal eltűnik, ha belátjuk, hogy ez a két tétel találkozik egymással a szociális fejlődés különböző állapotaiban.

A mi ideálunk, mint ahogy annyiszor volt alkalmunk kifejtteni, a kommunizmus: mindenkinek annyit, amennyi igényeinek megfelel; de ez az ideál egy erkölcsi kialakulást követel, az egyetértésnek oly szellemére törekszik, amely a legszűkebb közösséget hozza létre, mint például a zárdákét, vagy az Egyesült Államok kommunista csoportjait.

Talán eljön az idő, amikor az egész társadalom erre az erkölcsi magaslatra fog emelkedni. De amíg e szép korszak eljövend, kollektivisták vagyunk és azt mondjuk: mindenkinek annyit, amennyit munkája megér.

Ezzel szemben azt az ellenvetést szokták felhozni, hogy nincs a munka mértékének egysége, hogy lehetetlen pontosan megállapítani, mennyi jut egy-egyre, ha közösen dolgoznak egy és ugyanazon munkánál.

Ez tökéletesen igaz. A mi vagyonmegosztási tételünket a szükséghez képest empirikus módon határozzuk meg, amit annál is inkább bevallhatunk, mert ez irányban a tőke mit sem vethet a kollektívizmus szemére.

Tényleg, hogyan határozzuk meg a munka díjazását a jelen rendszer mellett? A magántőkék konkurrenciája szolgál ez irányban mértékadóul: a munkások oly iparágakat és iparosokat szolgálnak, ahol bért kapnak, még pedig a leg-

jobb bért. Ez a kínálat és kereslet [törvénye. A termékek többlete a kapitalistáé, aki mohón kapkod utána, részint hogy személyes szükségleteit kielégítse, részint hogy fejleszsze és gyarapítsa tőkéjét.

Mi történnék a kollektivista rendszer mellett?

A kollektivitás, mondjuk az állam — hogy a pontosság rovására világosabban fejezzük ki magunkat — kapitalistává alakul és gondoskodik a társadalom általános szükségleteiről, fejleszti és gyarapítja a társadalmi tőkét.

A többletet a munka díjazására használják, de hogyan történjék ennek a szétosztása?

Itt találkozunk — a mennyire csak alkalmazása lehetséges — a kommunista tétellel: mindenkinek annyit, a mennyi igényeinek megfelel. Minden munkásnak, amennyiben ember, egyenlő joga van annak elnyerésére, amit lényeges szükségleteinek kielégítése szempontjából megkívánhat. Van egy minimuma ennek a díjazásnak, amelynél kevesebb a díjazás nem lehet és ez a minimum — Engels szerint a normális bér — hozzávetőleg kiszámítható minden szociális csoportnál és minden iparágnál.

Igy tehát a kollektivitás előre kiveszi a maga részét és a munkásoknak joguk van a minimális díjazásra.

Hátra marad még a termékek többlete, vagyis inkább a termelt értékek.

Hogyan történhetnék meg ezen többlet felosztása?

Természetes, hogy a felosztás az egyenlőség elve alapján történjék, de a dolgok jelenlegi állapotában a szétosztás módja csak föltételes lehet.

A legtöbb esetben szükséges, hogy a díjazás arányban legyen a kifejtett munkássággal.

A díjazás mai hierarchiája nem fog megszűnni a szociális államban sem. Csakhogy, ahelyett, hogy a munkaadó állapítaná meg, maguk az érdekeltek fogják a bér nagyságát meghatározni.

A kollektívizmus tehát nem foglalja magában a bér egyenlőségét. És ez felhatalmaz bennünket arra, hogy azon banális ellenvetésre válaszoljunk, amely szerint egy kollek-

tivista társaság minden tagja a legkellemesebb és legkönnyebb munkanemet fogja választani. Erőszakot fog kelleni alkalmazni — mondják — hogy a munkaezők egyenletes felosztását fenntarthassák. A szemétkotrás kötelező lesz, mint ahogy jelenleg a katonai szolgálat kötelező.

Vajjon nem látják-e, hogy a kollektivista rendszer épp oly eszközökkel fog rendelkezni, mint a kapitalista rendszer?

Mi történik manapság, ha egy iparág körében nagyon sok a munkás? A munkabér esik. Ellenkező esetben, ha kevés a munkás, a munkabér emelkedik.

Ugyanez a jogszerzés fog uralkodni a kollektivista társadalomban: az állam előre kiveszi részét és kifizeti a minimális munkabért; a többlet pedig oly arányban lesz szétosztva, hogy annál kisebb lesz, minél több lesz az osztozkodó. Ennek következtében, a keresett foglalkozások nem fognak oly dúsan fizetni; az elhagyott foglalkozások, a veszedelmes és kellemetlen munkaágak tekintélyesebb jutalékot adnak. Ebből nem az következik, hogy a dolgok szükségszerűen úgy fognak alakulni, mint ahogy leírtuk. Mi csak azt mondjuk, mi történhetik és nem azt, hogy mi fog megtörténni. A kollektivista felfogásban kétségtelenül sok a hypothézis; de a hypothézisben valóság rejlik, amely megmutatja a célt, amelyet követnünk kell.

Összegezve tervünket, amely nem szociális új jászervezésre, hanem szociális átalakulásra törekszik, a következő pontokba foglalhatjuk össze az eddig elmondottakat.

Célunk: a termelés és forgalom eszközeinek kollektív elsajátítása.

Eszközeink: fokozatos megszorítása az öröklésnek és a végrendelkezési jognak. Fokozatos kiterjesztése a kollektív birtoklásnak.

A munka szervezete: a nyilvános szolgálat autonomiája; az emberek fölötti kormányzat és a tárgyak fölötti igazgatás elválasztása.

Vagyonmegosztás, munkabér-minimum és legalább ideiglenesen, felsőbb jutalmazás a munka arányában és annak minősége szerint.

A művészet és a szocialista párt.

Jules Destrée.

Eléggé érthető volna, ha a szocialisták bizonyos lenézést tanúsítanának a művészet és a művészek iránt és ha a szenvedő néposztály a költőket és festőket teljesen haszontalan lényeknek tartaná.

De éppen ellenkezőleg — váratlan és vigasztaló túlmé-
ny, a mely végtelen reményre jogosít a nagy tömeggel szemben — arra a meggyőződésre jutottunk, hogy az alsó néposztályok egész mélyében felfogták és megértették a szocializmust. Behatoltak annak mélységeibe és sajátágosan kikerülték a szokásos politikai viták elméleteit. Ők a szocializmusban a teljes forradalmat látják, nemcsak a gazdasági, hanem a tudományos, esztetikai és erkölcsi forradalmat, a mely magával vonja az összes szocialis tényezők átváltozását és módosításokat, a hatásokat megváltoztatja, a melyek az emberi sorsot igazgatják.

Ezen hatások között bizonyára nincs nemesebb és termékenyebb, mint a tudományoké és művészeteké. Nincs olyan kultúrember, aki ezt az állítást tagadná és a kitagadottak sötét lelkeiben is, a melyekbe a burzsoá uralom oly fukarul mérte ki a világosságot és a melyekbe a reakcionárius pártok nem oltották belé a kötelező oktatást, él némi zavaros fogalma ezen igazságnak.

A munkás tisztelettel viseltetik az értelmiséggel szemben; a munkás mindenhol meghajol a munka előtt, bárhol is találja azt és ha némelykor zavarok támadnak az agyvelő könnyebb elfáradása következtében, a félreértéseket könnyen el lehet oszlatni. A karjával dolgozó munkás, mihelyt tisztába jön az értelmi munkásság szükségszerűségével, meg tudja becsülni azt; mindig találkozunk oly proletárral, a ki telve volt rokonszenvvel és tisztelettel a művészet és tudomány iránt. Az értelmi munkás és a testi munkás közt támadhatnak félreértések, de nincs meg köztük az az ellentét, a mely-

ről ellenségeink álmodnak; ellenkezőleg, az egymás megértése szükséges és kikerülhetlen. A mikor Marx Károly hallatta csatakiáltását: «Minden ország proletárjai egyesüljete!» nemcsak az ipari munkásokhoz szólott, hanem mindazokhoz, akik a kapitalista szervezet igája alatt nyögnek.

És ez annyira igaz, hogy a művészek maguk hirdették ezen eszmét: Walter Crane Angliában és Steinlen Franciaországban kiváló rézmetszeteikben, a melyekben május elsejét ünneplik, a tömeg közé, amely az ismeretlen világosság felé törekszik, odahelyezték a parasztot és a bányamunkást, az éhező író és a festőt, a kovácsot és a halászt, azokat, a kik tollal dolgoznak és a kik kalapáccsal dolgoznak, a kik ecsetet tartanak kezükben és akik ásót; mindenkit, aki szenved a munka folytán!

Jegyezzétek meg ezt a látványt; mi sem győz meg jobban a szocializmus kiterjedéséről. Ha ez csak arra szorítkoznék, hogy a kezükkel dolgozó munkások helyzetének javítását követelje, nem jelentkeznék a világ előtt úgy, mint az új hajnalhasadás, a melytől némelyek annyira rettegnek és a melyet mások oly nagyon várnak.

Ez a mozgalom, amely oly csudálatosan felvillanyozta a mai társadalmat, nem az éhes gyomrok fájdalmas vajúdásával született meg, nemcsak az éhség kérdésének megoldására szolgál; ez a harc sokkal magasztosabb és telve van új eszmékkal, amelyek a régi világfelfogások ellen harcolnak.

Ezen nagy harcok nehézségeinek megoldására szükséges, hogy minden jó akarat egy sorba álljon, minden erő hasznot hajtson és a művészet és tudomány nem megvetendő segédcsapatok a méltányosság ezen küzdelmében.

Nem így volt ez egészen kezdetben; egyes régi szocialistikus programok automatikusak voltak. A nagy francia előharcosok a legjobb szándékot mutatták, de talán nem támaszkodhattak eléggé rideg bizonyítékokra.

De ötven esztendő óta a tanok megerősödtek. Tudósok türelemmel tanulmányozták az eseményeket és rendezték a gazdasági tünemények törvényeit; statisztikával és számokkal igazolták az első szociológusok sejtelemszerű kinyilatkoz-

tatásait, a munkástömegek zavaros törekvéseit és a művészek, a szónokok és írók is megkönnyítették a közeli fejlődés tanainak terjesztését. Mindinkább rendeződött és szervessé vált az elmélet, mindinkább tudományossá és egyszerűvé vált a szocializmus.

A proletár mozgalom megindításához nagyban hozzájárultak a burzsoá osztály menekültjei. Egyes kalandos elemek otthagyták a vagyonos osztályt, hogy az éhenhalók és mezítlábosok közé menjenek.

A szociális tünet körülbelül egy század óta mindig hasonló körülmények között mutatkozott, főképp a történelem mindazon pillanataiban, amikor az eszmék egész teljes átalakulására készültek elő.

1789-ben a francia forradalmat, mely a nemesség előjogai ellen irányult, kezdetben az arisztokrácia bátor és gondolkozó elemei készítették elő és hozták nagy részben létre; azok a nemesek, akik megértették osztályuk előjogainak igazságtalanságát és lehetetlenségét és akik a burzsoákhoz csatlakoztak. Igaz, hogy csak mérsékelten lettek ezért megjutalmazva; akkor is, mint ma, egészségtelen és gonosz törekvéssel vádolták őket; de mindez nem csorbítja az ő dicsőségüket. Akkor is, mint ma, az igazság titokzatos hatalmának engedelmeskedtek. Ugyanaz a legyőzhetetlen vágy élt bennük, mint azon ifjakban, akik ma is napról-napra otthagyják a burzsoák sorait.

Ez a harmonikus egyesülése az értelemnek és a karnak, ez a keveréke a két egyformán szükséges erőnek ad a szocializmusnak oly nagy hatalmat. Ez az ölelkezés mindenhol mutatkozik és nálunk talán még inkább, mint más országokban, még pedig kettős, párhuzamos mozgalomban: az egyik az értelmiség mozgalma a nép felé, hogy megossza vele a tudomány és művészet kincseit; a másik a nép mozgalma az értelmiség felé, hogy emelkedjék és okúljon. A munkás azon törekvése, hogy a tudományokat beszívja, épp oly erős, épp oly tiszteletreméltó, mint a tudós törekvése, hogy oktatást adjon. Erre a kettős fejlődésre büszke lehet a szocializmus.

A VIHAR.

Irta : Erdős Renée.

Magda jött hozzám egyszer, egy éjjel,
Sötét, haragos, viharos éjjel,
Öklével verte az ablakom fáját :
«Erzsébet ébredj!
Nagy aratása volt ma az éjnek!
Elmosott az ár egy fekete bárkát,
Összetört a vihar egy halászbárkát . . .»

Magam mellé, puha ágyamba vettem.
Egyszer megöleltem, százszor elkérdeztem :
«Ki volt a bárkán, mondjad már Magda?»
Erős fogával a párnát harapta,
Úgy búgta, zokogta, hörögte : «A párom.
Rajta volt, elveszett, viszi a hullám
Öleli hidegen, öleli lágyan —
Akármeddig élek : többé sohse látom.»

A síró fejét két karomba vettem :
«Hallgasd csak, hallgasd, hogy sívít a szél !
Ha róla hoz hírt, ha róla beszél :
Nem mond igazat, hallod-e Magda!
Most meg kell tudnod : én is szerettem —
Miattam ment ki az éjbe, az árba,
Forró életből hideg halálba —
Hallod-e Magda ?»

Nem felelt. Az ablakon át
Kinézett a vízre meredten.
Én símogattam a hosszú haját :
«Oh jaj ne nézz így, az eszemet vesztem !
Csupa víz a ruhád, óh melegedj mellettem.
Mint a pokol-tűz úgy ég az én testem.
Hűsíts le jéghideg hajaddal, kezeddél,
Aztán ne zokogj. Én is szerettem.
Hallod-e Magda ?» . . .

A hő-források.

Irta: Bede Jób.

I.

A rekkenő melegben a Hargita felől a nap elárasztotta a fürdő kiránduló társaságát. Az agyagos út keményre száradt s rajta keresztül-kasúl vonultak a kénes források vizei. Megtelítették a levegőt kábító, altató lehelettel. Az asszonyok járásközben kéjesen lehúnyták szemüket és kísérik vállára dőltek. A vén urak nehéznek találták az álmos asszonyi testeket és ideges nógatások hallatszottak:

— Ugyan édesem, hát legyen esze!

Néhány fiatal leány is akadt köztük. Ők roppant szentimentális hangulatokba merültek. A megyei fiuknak ugyan jó napjuk volt. A legbüszkébb grófkisasszonyok is megengedtek ma. A vad források halálos lehellete vallomásokat csalt ki és ilyen sóhajtások keletkeztek:

— Béla, engedje, hogy lehajoljak. Én igen nagyon szeretnék itt meghalni.

A legény gyöngéden átfoghatta és a gardedamok is mindent megbocsátottak.

A társaság szétszóródott. Kettesével, hármasával elmaradoztak itt is — ott is. Amerre a források nehéz lehellete nem ért, pihenő párokat lehetett látni.

Közbe pedig folytonosan hallatszott a helybeli vezető magyarázó szava, amivel a sok forrás jelentőségét és «viszonylatait» ismertette. Egy magas szőke úr, ha nem csalódom, Rámer Gottfriednak hívták és a mezővárosban az összes egyesületi és társulati ügyek titkára volt, mondotta a végtelen magyarázatokat:

— Így, hölgyeim és tisztelt uraim, tisztelt hölgyeim és uraim, vagyis tisztelt társaság . . . az Olt főirányával párhuzamosan a meleg források már 1712-ben . . . hőfoka . . . gyógyító ereje . . .

Csak egy-egy szó hallatszott belőle, de Rámer Gottfried, aki egyúttal a polgári iskolában tanár is volt, lelkiismeretesen tárta fel egész tudását a kezében tartott jegyzetekből. A tá-

volból csak úgy látszott magas, erős alakja, mint egy fehér oszlop. Az ivópoharon, a mit a kezében tartott s félig a forrás vizével megmerített, olykor szivárványok keletkeztek.

— Kinek magyaráz? — nevettek távolabb — szegény tanár.

Am Rámer Gottfried mellett mindig a közelében és a sarkában lehetett látni Hellgad Arthurnét, a képviselő feleségét, aki bárónő és a férjét ő miatta méltóságos úrnak hívják. Hellgadné itt tulajdonképen a háziasszony szerepét viszi e fegyelmezetlen társaságban, minthogy egy része e hihasználhatlan, minden út és épületek nélkül való terméketlen földnek, az övé. Így csatlakozott a társasághoz a férje nélkül, akinek a politikával és az összeköttetésekkel kell bajlódnia Pesten. Úgy tetszett, mintha bizonyos kötelességet teljesítene azzal, hogy a magyarázó tanár mellett marad. Sárgás selyem blúza fehér övvel volt derekához szorítva s a szoknyája egy csipkefátyol volt, alatta égszínkék selyem, mely úgy tapadt minden lépésekor, akárcsak a színházban látnád valamely csodásan raffinált toiletteben a legszebb idomokat. Amint egy göröngyöt lép, felvillan a csipke alúl a lába, karcsú szép bokáival. Mozdulataiban, hajlásában, egész alakján és minden rezgésében a csábítás tudatos erejét lehetett látni. Az arca azonban már hervadt volt. Átlátszó rózsaszíne alatt vékony ráncok futottak, szemének a tüze a soha ki nem fáradó szenvedély kegyetlen lángját láttatta, erős vonásain megrögzött a követelő, akaratos vágy és vékony ajkai körül a mosoly csak arra való volt, hogy a kiáltó jeleket enyhítse.

Igy mosolyogva hallgatta-hallgatta a tanár magyarázatait, míg a társaság egészen elmaradt. Azok az öreg urak, akik távol csendesítették a feleségüket, rég látták a Hellgadné pompázó tavaszát és szomorúan sóhajtottak, a fiatalok pedig gyűlöltek s inkább választották a szentimentális, most fejlődő megyei leányokat.

Egy fordulónál egyszerre Hellgadné megállott és nevetve fordult Rámer Gottfriedhez:

— Ugyan, tanár úr, eszméljen fel! Ébredjen és nézzen körül! Hisz senki sem hallgatja!

A tanár levette szalmakalapját és szőke haját elsimítva, míg kifogástalan egyesületi modorban meghajolt, így szólt:

— Bocsánat, méltóságos asszonyom, én nekem mindennél becsesebb és fontosabb, hogy méltóságod érdeklődik az Olt vizének hő-forrásai iránt.

És megint feltette a kalapot és egy lélekzeivételre folytatni kezdte:

— A hő-forrás annyi kén tartalommal bír, hogy fél méternyire megöli a gyengébb természetű állatokat, a gyermekeket és ideges nőket . . .

A báróné kikapta a Gottfried kezéből a jegyzeteket és magasra tartotta. Nevetett miatta és így szólt:

— Na, hát most magyarázzon, ha tud, vagy vegye el tőlem a papírjait, ha ügyes.

A tanár úr azonban érthetetlen udvariassággal így szólott:

— Amint parancsolja, méltóságos asszonyom, tehát bevégeztem az előadásomat.

Észre kellett vennie, hogy Rámer Gottfried minden erőlködés nélkül nyugodt és udvarias maradt.

II.

Alkonyat tájban a fürdőtelepre érkeztek. Itt hársfákkal szegélyezett tisztáson gyülekeztek össze mind. Rámer Gottfried egy pléh-síppal hosszan, éles hangokat hallatott. Egy törvényszéki bíró, aki a társaság humoristája gyanánt szerepelt, sorra járt a kis csoport között, számlálgatva:

— Egy, kettő, egy, kettő, mindenütt kettő, senki se hiányzik, hehehe!

Hellgadnéhoz is érkezett és ősz bajuszát csavargatva, mondta:

— Mi is rendben vagyunk, szép bárónő, egy . . . de az ég nevére, méltóságos asszonyom, önnek a «kettő»-je hol van?

Meglátva aztán az asszony közelében Rámer Gottfriedot, ismét nevetett:

— Tovább mehetek, egy, kettő, mindnyájan itt vagyunk, egy, kettő.

A bárónő kissé bosszankodva és valamennyire gúnyosan pukkedlizett a tanár előtt:

— Ha szabad kérem, tudós forráskutató úr, lehet a lovagom?

Rámer megint hajlongott és bókolgatott:

— Óh, méltóságos asszonyom, ez a kitüntetés és ez a kegy.

Az asszonynak a szeme megvillant:

— Eh, mit komédiázik annyit, nyújtsa a karját.

És elrántotta a tanár karját és beléje kapaszkodott. Így haladt vele, reája hajolva és hozzásímúlva. Az arcán ama

fiatal bomlasztó tűz lángolt egy percre, mely a régi keresztúri bálokon nagy udvarokat epesztett és fárasztott ki; az öreg urak amiről emlékeznek, hogy az a leány vad szenvedélyével, mély hangjával, ami a férfiakéhoz hasonlít, a pezsgők és erős konyakok szeretetével hányszor kísértetbe ejtette őket. És emlegetik kegyetlen vérért, melylyel annyit megkínzott.

— Mondja csak — szólt hirtelen a tanárhoz — ön a városában, ahol, hallom, több egyesületnek a titkára, szokott-e nők körül forgolódni?

A tanár szerényen húzódozott:

— Méltóságos asszonyom, igen kegyes érdeklődésével. A hivatalos kötelességem ahogy kívánja. A nőegyesületnél is titkár vagyok. Én szerkesztem és olvasom fel a jegyzőkönyveket.

— Igen, igen — topogott az asszony — tudom. De nem úgy értem. Az ilyen fiatal férfit szeretik az asszonyok, no, no (gúnyosan mosolygott), a nőegyletek különösen. Azt szeretném tudni, hogy bejáratos-e ide vagy oda. Terheli-e valami kedves bűn a lelkét? . . .

A tanár úr síma arcába és szenvedély nélkül való kék szemeibe nézett. A férfi nyugodtan állotta és csendesen felelt:

— Nem, báróné. A magam fajtájú embernek sok a gondja az élet és a karriér miatt. Ügyszólván mindig tanítanom kell az elhagyatott fészekben, a világtól és minden modern élettől távol. Az ember elfásúl, elsavanyodik, bocsánat. Látja az ember, hogy minden igyekezete kárba vész, senki sincs, aki emelkedni segítse. Olyan az élet, méltóságos asszonyom, mint . . .

— Ne . . . ne . . . — szakította félbe az asszony nevetve — édes barátom, ha teheti, ne mondja meg, hogy milyen az élet.

Gottfried elhallgatott. Az est csillagszemeivel áttekintett a kék fátyolon és a suttogásba, mely a fiatal leányok útján kelt, az aludni készülő madarak rebbenésének nesze, távolról az Olt halk zuhogása és a fürdőmotor kopogása álmosítóan vegyült. A terraszokon színes gömbök világosodtak meg és a fürdőigazgató rakétákat eregettetett felfelé az est homályában. Lassanként hazafelé haladt mindenki. A fürdő nagytermében a mulató fiatalság asztalánál a cigány bécsi német kuplékat játszott, borzasztóan magyaros motívumokkal és cifrázatokkal vegyítve.

— Mégis — kapaszkodott a csendbe a tanár — el nem képzelheti, báróné, hogy egy ilyen egymagában álló embernek milyen nehéz, szomorú és kietlen a sorsa.

Ezt szakgatottan, a szavak közt nagy szüneteket tartva, mondta.

Az asszony most ismét a karjába fogódzott és a szeme megcsillant. Magához vonta Gottfriedot és szinte a fülébe súgta:

— A férfi elhagyatottsága? Mi az? Hisz a férfi rokont talál minden házban és minden lakatlan szívben meleg hajlékot. De a nő? A nő mit tegyen, ha elhagyatottnak érezi magát?

Aztán minden szünet nélkül mondta:

— Akarja, hogy beszéljünk még erről? Fáradt vagyok és nem tudnék még aludni.

III.

A Hellgad-pavillon sötét volt. Az asszony a kapunál előre sietett, aztán gyorsan visszatért.

— Nem szeretem — szolt — ha ilyen időben idegent látnak nálam. Mert annyit beszélnek az emberek és a magam fajta asszonynak, akit mindenki irigyel, igen kell ügyelnie.

A pavillon csakugyan üres volt. A kis hátsó lugasban, melyben a gyp-pamlagok épen nem nyári időre való drága szőnyegekkel voltak befedve, a bárónő maga vonta össze a vászonfüggönyöket.

— Na, barátom — mondta olvadó hangon — foglaljon helyet. Mintha otthon lenne. Bátorság. Most maga az én vendégem. Ha tetszik, maga az úr, amíg itt van. Én egy perc múlva jövök.

És izgatott sietséggel sietett el és gyorsan jött meg. Terített a lugas asztalán. Tányérokat, poharakat hozott. Egy vázában friss rózsák illatoztak és egy kék ernyőjű lámpa, olyan színű, mint az asszony fehér csipkéin áttetsző selyem, bágyadt világosságot hintett.

— Nem szeretem, tudja, a cselédek zaklatni ilyenkor.

A tanár egy-egy szót mondott:

— Milyen kedves, milyen szép!

Az asszony a közelében igyekezett rakosgatni, derekával a vállára hajolt, karjaival érintette és fehér csipkéit mellette suhogtatta.

Egyszerre megint elszaladt.

— Egy percre még. Zseníroz ez az úti feszeség!

A nyugalmas, szenvedélyek nélkül való nyári éjszaka terjedt. A rózsák lehellelte mintha a hajnali álmokat súgná

és a függönyök a Hargita felől jövő beszédes szél suttogásától remegtek. Azonképen reszketni kezdett a lámpa kék ernyője, mely egy nagy pillangó erős szárnya gyanánt mozgott.

A lugas ajtó-függönyein át Rámer Gottfried látta, hogy az asszony a kert útja felől jön errefelé. Hosszú fehér ponyola van rajta, mely nagy és így látva, szenvedélyt keltő alakját körülfogja.

Gottfried fáradtan és únottan fordult félre.

— Ah — mondta — megint szerelemről lesz szó. Hervadó asszonyok, régi időről maradt álmadozó szivek felélesztése. Milyen unalmas téma!

Es szinte elkeseredetten folytatta:

— Milyen sok szerelem és semmi protekció!

Az asszony már itt volt és szó nélkül melléje ült és a vállára hajtotta a fejét.

. . . Másnap azonban valahogyan megvígasztalódott Rámer Gottfried.

Mert, a mint a bárónőt reggeli sétáján elkisérve, visszafelé indult, azt hallotta, hogy a fürdő humoristája, a törvényszéki bíró, a vendéglő előtt így szól az öreg urakhoz:

— Ez a tanító, vagy mi, úgy látszik, sikerrel magyarázta az Olt hőforrásait. Ha ezen az úton halad, nem adok bele egy fél esztendőt, tanfelügyelő lehet belőle.

— Sőt vegytan professzor az egyetemen! — fűzte tovább a másik.

— Mert — humorizált a bíró — az élet hőforrás és protekció.

Minden új magyar, vagy idegen nyelvű könyv kapható
Lampel Róbert (Wodianer F. és Fiai) cs. és kir. udvari
könyvkereskedésében Budapesten.

Az örült.

Írta: Garsin Vszjevolod.

2.

— Köszönöm! — Megállott, kivett egy szivart és ideges mozdulattal harapta le a végét. — Ez segít a gondolkodásban, — mondotta. — Ez a világ, a mikrokozmosz. Egyik végén az aljak, másikon a savak... Ilyen súlyegyensúlyban van a világ is, amelyben kiegyenlítődnek az ellentétes alap-anyagok. Isten önnel, doktor.

Az orvos folytatta látogatásait a betegeknél. A legnagyobb részük az ágy mellett állva várakozott rá. Egyetlen följebbvaló iránt sem éreznek alattvalói több tiszteletet, mint orvosuk iránt az örültek.

Az egyedülmaradt beteg gyors léptekkel méregette tovább celláját. Teát hoztak neki; le sem ült, két kortyra kiürítette a nagy kannát és pillanatba se került, hogy meg-evett egy nagy darab fehér kenyeret. Azután távozott szobájából s néhány óráig, az ő nehézkes, de mégis gyors menésével, megállás nélkül járt föl-alá, az épület egyik végétől a másikig. Esős nap volt és a betegeket nem bocsátották a kertbe. Mikor jött az ápoló, hogy megnézze az új beteget, a folyosó egyik végében mutatták neki; ott állott, arcát erősen a kertre nyíló ajtó üvegéhez szorítva s folyvást egy virágágyra nézett. Roppant izgatta figyelmét egy vörös virág, valami mákfajta.

— Szíveskedjék magát megmérteni! — szólt az ápoló, vállát megérintve. De ahogy a beteg arca odafordult az ápolóhoz, ez majdnem visszaugrott az iszonyattól: olyan vad gyűlölettel és dühösségtől égett az örült szeme. Mihelyt azonban megpillantotta az ápolót, arca nyugodtra fordult, készségesen követte azt, egyetlen szó nélkül, mélyen elgondolkozva.

Az orvos dolgozószobájába léptek, a beteg maga állt fel a kis tízedesmérleg lapjára; az ápoló megmérte és a könyvben 109 orosz fontot jegyzett neve mellé. Másnap már csak 107-et írt, harmadnap 106-ot.

— Ha ez így megy tovább, nem marad életben! —

szólt az orvos és a legtáplálóbb kosztot rendelte neki.

Mindamellett rendkívül nagy étvágya ellenére is napról-napra fogyott a beteg, az ápoló pedig egyre kisebb fontszámot jegyzett a könyvbe. A beteg mitsem aludt és örökös mozgással töltötte idejét.

IV.

Tudatában volt annak, hogy az örültek házában tartózkodik; azt is tudta, hogy ő maga beteg. Olykor, éppen mint az első éjszaka, vadul áthadonázott nap után fölébredt az őt környező csend közepette, fájlalta minden tagját fejében szörnyű nyomást érzett, máskülönben ép öntudattal.

Talán az tette, hogy az éj csendjében és homályában hiányzottak a külső hatások, vagy tán a fölrezzent emberi agyvelő gyöngye tevékenysége volt az oka, hogy ilyenkor világosan átértette állapotát és majd csaknem egészséges volt. Ám beköszöntött a nappal; a fényvel s a kórházi élet fölébredtével egyszerre megint hatások környékeztek, amiken beteg agya nem bírt uralkodni, megint örültté vált. Állapota különös keveréke volt a helyes gondolatoknak és az esztelen összevisszaságnak. Megértette, hogy csupa beteg veszi körül, egyúttal pedig mindegyikökből valami rejtőző vagy eldugott személyiséget látott, akit ösmert már azelőtt, akiről olvasott vagy hallott valamikor. Képzelete minden idők és minden országok embereivel benépesítette a kórházat. Voltak itt elevenek is, holtak is, világhíres, hatalmas férfiak, a legutóbbi háborúban elesett katonák és föltámadottak. Bűbajos körben látta magát, mely magában egyesíti a föld összes erőit és büszke örületében azt hitte, hogy ő e körnek a középpontja. Kórházi kollégái valamennyien azért gyűltek ide, hogy végbevigyenek valamit, ami óriási vállalkozás gomolygó alakját öltötte s aminek célja volt, hogy megsemmisítsen e világon minden gonoszságot. Nem tudta még, miben álljon ez a tett, azonban elég erőt érzett magában arra, hogy elvégezze. Olvasott más emberek gondolataiban; a tárgyakról leolvasta történetöket; a kórházi kert nagy szilfái valóságos maguk-átélte legendákat meséltek neki; a már csakugyan régi épületet — úgy látta — még Nagy Péter emeltette s az ő meggyőződése szerint lakott is benne a pultavai csata idejében. Olvasta ezt a falakon, a hámlott vakolaton, a kertbeli tégladarabokon és gipsztörmeléken; ezekre — az ő szemében — föl volt írva a ház és kert egész története. A kis halottas kamrába rég

elhunyt emberek százait telepítette; figyelmesen szemlélte a halottaskamrának a kert sarkára néző ablakát és úgy hitte, hogy a szívárványszínű, piszkos üvegtáblák rendetlen csillogásában ismerős, eredetiben vagy arcképeken látott vonásokat bír fölfedezni.

Közben megint szépre fordult az idő s a betegek az egész napot a friss levegőn töltötték a kertben.

A kertnek számukra fenntartott része kicsiny volt ugyan, de sűrű fák árnyalták be s virág nyílt mindenütt, ahová csak lépett az ember. Ama betegeket, akik valamelyest még alkalmasok voltak a munkára, nekiállította a felügyelő: egész nap söprögették, majd homokkal szórták be a kerti utakat és gyomlálták a virág-, uborka- meg dinnyeágyakat. Sűrű cseresznyefa-csoport állt a kert egyik sarkában; a fal hosszában szilfasor húzódott; középen, egy művésziesen feltöltött halom tetején volt a kert legszebb virágágya; ríkító virágok díszítették a felső földréteg szélét, ennek a közepén pedig nagy és ritka sárga-vöröspettyes georgina pompázott. Ez a virág az egész kertből kiemelkedett és ennek a középpontjául szolgált; meg is látszott sok betegen, hogy valami titokzatos jelentőséggel ruházta fel azt. Az új beteg előtt is valami szokatlannak, a kert és épület valamilyen talizmánjának tűnt föl e virág. Nemkülönbén virággal szegték be az örültek valamennyi kerti utat, volt itt mindenféle virág, aminő csak található Kis-Oroszország kertjeiben: derekas rózsatövek, tarka petuniák, magas dohánybokrok az ő rózsás kis virágaikkal, volt azután szekfű, árvácska, jácint és mák. Éppen itt nyílt, a kertajtó közelében, három különös fajta máktő; kisebbek voltak a közönséges máknál s attól vörös viráguk szerfölött ríkító színe folytán ütöttek el. Épp e virágok hatottak olyan mélyen betegünkre, mikor a kórházba jövetelének első napján az üvegajtón keresztül a kertbe nézett.

Midőn először ment le a kertbe, még a legfelső lépcsőn álltában elkezdte nézni e ríkító virágokat. Kettejük nyílt csupán, s véletlenül a többtől különválva nőttek olyan gyomlálatlan helyen, hogy sűrű dudva környezte őket.

A betegek egyenkint jöttek az ajtóhoz, ahol az ápoló mindegyiknek fehér, erős gyapjúsipkát adott, amelyen vörös kereszt volt. E sipkák megjárták a háborút s árverésen vették meg őket. Persze a beteg e vörös keresztnek is valami furcsa, rejtelmes jelentőséget tulajdonított. A sipkát lekapta fejről, előbb a keresztre nézett, aztán a mákvirágokra. Élénkebb volt a virágok színe.

— Amaz győz! — szolt a beteg, — de majd meglátjuk.

És lement a kertbe. Majd körülnézett és a mögötte álló ápolóra ügyet se vetve, belelépett az ágyba s a virág felé nyúlt, csak hogy nem volt bátorsága leszakítani. Kinyújtott kezében, majd egész testében szúrást és lázat érzett; úgy rémlett neki, mintha valami előtte ösmeretlen erő áradna ki a vörös szírmokból és áthatná egész valóját. Közelebb hajolt s a virágért nyúlt, ám ez mintha csak valami halálos, mérges lehelettel védekezett volna. Elkezdett szédülni; még egy végső, kétségbeesett kísérlettel már a virág szárát ragadta meg, midőn egyszerre súlyos kéz nehezedett a vállára. Az ápoló tartotta vissza.

— Nem szabad semmit se leszakítani! — szolt a kis-orosz. — A virágágyakra se lépj. Elég sok bolond van itten; ha mindegyik szakítana virágot, hamarosan megkopasztódnék ez a kert! — mondotta keményen, a beteg vállát még mindig fogva.

A beteg az arcába nézett, szótlanul bontakozott ki a kezéből és izgatottan lépett az útra.

— Óh, ti szerencsétlenek! — gondolta. Nem láttok semmit, úgy elvakultatok, hogy még védelmezitek is. De nekem végeznem kell vele mindenáron. Ha ma nem, hát holnap mérkőzünk. És ha én elpusztulok, mit tesz az...

Estélig sétált a kertben, ismerkedett és furcsa, értelmetlen, titkolózó társalgást folytatott; az ilyen beszélgetésből akármelyik örült csak a saját rögeszméjére szóló választ hallotta ki. Majd egyik, majd másik társával sétált a beteg s estefelé mindinkább elhitette velök, hogy — mint ő szokta magában mondani — minden «készen van» már. Majd csak lehullanak a vasrácsok, megszabadulnak ezek a becsukottak, elvonulnak a föld minden tájára és megreszket az egész világ és ledobja magáról a régi burkot és új, csodálatos szépségben fog megjelenni. Már majd meg is feledkezett a virágról, éppen távozni készült a kertből, a hogy azonban föllépegetta házba vivő pár lépcsőn, újra megpillantotta a sűrű, homályos és beharmatosodott gyepen azt a két pontot, amik vörös parázként izzottak. Most a beteg elmaradt a többitől és az ápoló mögé lopózva, várakozott a kedvező pillanatra. Senkise látta meg, hogy ugrott a virágágyba, hogy tépte le a virágot s rejtette azt keblére, az inge alá. Midőn a friss, harmatos szírmok érintkeztek a testével, sápadt lett, akár a halál, szeme pedig tágranyílt az iszonyattól. Hideg veríték lepte be homlokát.

A kórházban meggyújtották a lámpákat; a betegek

legnagyobbrészt ágyukon heverve várakoztak a vacsorára, csak egy pár nyugtalanabb természetű járkált élénken föl-alá a termekben és folyosókon. Közöttük volt a virágos beteg is. Kezeit görcsösen a keblére kulcsolva sétált; olyan volt, mintha szeretné szétmorzsolni, megsemmisíteni az eldugott növényt. Kitért az útból, ha másokkal találkozott és félt attól, hogy azok csak a ruhájokkal is hozzáérjenek.

— Ne közeledjete, ne jöjjetek közel! — kiáltozta. Csakhogy a kórházban ügyet se szoktak vetni az ilyen kiabálásra. Egyre gyorsabban haladt, lépései egyre nagyobbodtak, így járkált vagy két óra hosszat, magában dühöngve.

— Kifárasztalak! Agyonszorítalak! — ismételte tompán és haragosan. Olykor a fogát csikorgatta.

Tálaltak az ebédlőben. A nagy, terítetlen asztalok mind-egyikére festett és aranyozott fatálakban búzapépet helyeztek; a betegek helyet foglaltak a padokon; mindannyian kaptak egy karéj fekete kenyeret. Nyolcankint ettek egy tálból fakanalakkal. Néhányuknak, akik jobb kosztban részesültek, az ételt külön szolgálták fel. Betegünk, akit ápolója szobájába hívott, miután gyorsan bekebelezte odahozott porcióját, nem elégedett meg ezzel, hanem a közös ebédlőbe ment.

— Megengedi, hogy ide üljek? — szólt a felügyelőhöz.

— Még nem kapta meg a vacsoráját? — kérdezte a felügyelő, miközben a pépből ráadást töltögetett egyik-másik tálba.

— Nagyon éhes vagyok. Pedig nagyon sok erőre van szükségem. A táplálkozás az egyetlen fegyverem; hiszen tudja, hogy alig alszom valamit.

— Egyék, lelkem, váljék egészségére. Tarasz, adj csak neki kanalat meg kenyeret.

Odaült az egyik tálhoz és még roppant mennyiségű pépet megevett.

— Elég lesz már, elég! — mondta végül a felügyelő, mikor valamennyien elkészültek már a vacsorával, betegünk pedig még mindig a tálnál ült s míg egyik kezével a pépet kanalazta, másikat erősen odaszorította a mellére.

(Vége következik.)

„György felesége.“

Mindenki érdeklődött irántuk. A fehér főkötős cselédek a karfára kapaszkodtak s úgy nézték őket, míg a lépcsőn lementek. Alfonz nekik tartotta fel az ablakfülke kis asztalát, ahonnan legkényelmesebben lehetett látni a poros kis udvarba, ahol egy pár cserépvirág szorongott a szökőkútnak nevezett gyöngye vízsúgár körül. Maga a korcsmáros, Lerouse, odaállt a kapuba, hogy köszönthesse őket jövet-menet.

Még a kapus, aki különben fülkájében valóságos remete-életet élt, még az is visszamosolygott, ha mosolylyal köszöntötték.

Régi módi, Isten háta megetti kis korcsma volt. Mindazonáltal fölkeresték néha nászúton lévő fiatal párok. Olykor nagyon sokan. Épen most is volt több fiatal pár a korcsmában — velök azonban senki sem törődött, míg a fiatal pár iránt mindenki érdeklődött.

Először is olyan nevetségesen, olyan kimondhatatlanul boldogak voltak. Hiszen mindenki boldog volt nászútján, Lerouse urat sem véve ki — de ennyire, mint ezek ketten, igazán nem. Hiszen mindenkinek voltak mézeshetei — de ilyen —

Bár angolok voltak, vidámak voltak és szépek.

— És erős, hatalmas volta dacára, mily gyöngéd a férfi! — suttoztak a fehérbóbítás szobalányok.

— És milyen remek a nő! — hajtogatták a pincérek.

Egy picit kis szalonjuk volt. Nem a legdrágább, mert szegények voltak inkább, de György (az asszonyka azt tartotta, hogy a György név a legszebb és igen ritka!) azt mondta, hogy e szalonnál remekebb szoba a föld kerekiségén nem létezik. És Györgynének is az volt a véleménye.

Hosszas küzdelem után tudta csak György feleségül kapni az asszonykát. Ha most úgy el-elnézegette, midőn ez színes pamutjai között kutatott, alig tudta megérteni, elhinni, hogy tényleg, tényleg az ő felesége, hogy igazán nászúton vannak. György vidámsága és fiatalos lelki ruganyossága mellett mélységesen komoly volt, amin felesége áhítattal

csodálkozott és amit ő meg nem értett, de végtelenül hősiességnek tartott. György pedig ájtatos szemekkel nézett fel az asszonykához és hálát adott mindennap az Istennek érte. Sohasem volt sok dolga fehérnépekkel és gyöngéden tisztelt mindent, ami feleségével összefüggött, únalmas komornájától kezdve egészen együgyű kis cipőfűzőjeig, melyet hiába kötöttek csomóra, hiába dugdosták cipőbe, csak kibomlott, csak kibújt újra és újra. Mindig gondolt arra a rettenetes felelősségre, ami a gyöngéd asszonyka bírásával jár. Nevetgélt vele és tréfalgatott, de szíve legmélyében rejtőzött egy olyan hatalmas gyönyörérzet, hogy már majdnem kinnak mondta. Csodálkozott, töprengett, hogy az összes teremtetett férfiak közt neki, neki, neki jutott a gyöngyek gyöngye!

Párisba jöttek csak azért, mert a kiállítást akarták látni, meg azért is, mert az asszonyka gyöngéje egészségű volt. Nem lehetett őt hóba, fürgetegbe cipelni, szánkókban meg rázatni, mint bármilyen más asszonyt. Nem, nem! még ideának is nevetséges volt. Évát a Svájcba cipelni, kifárasztani. Azért gondolta ki György ezt a csendes két hetet Párisban. Akadt itt elég mulatság: opera, kiállítás, Versailles, St. Cloud, Notre Dame — mind olyan dolog, mi nem veszélyeztette azt a drága egészséget. Jól ismerte Párist. Még legénykorából, amikor pajtásokkal szágúldott Párison keresztül-kasul és mulatott a maga módjára.

Hát elvitte Évát St. Cloudra és megmutatta neki a kastély romjait és mendegéltek a szökőkútakhoz és vettek ostyákat. És lementek Versaillesre és megnézték mindent, amit látni lehetett, amit mindenki már látott — de ők dícsfényben láttak mindent — első sorban György. Nagyon csendesen üldögéltek a Notre Dame templomában és hallgatták a félig isteni orgonahangokat és a tökéletes isteni karéneket és György meghatottan nézte felesége édes, bűbajos arcát és töprengett azon, meg fogja-e érdemelni valaha ezt az asszonyt? Protestáns lévén, persze nem imádkozhatott egy katolikus templomban — de igen közel járt ahhoz.

Most pedig a tervezett két heti kirándulás végén voltak. György örömmel látta, hogy Éva egészsége nem szenvedett. Anyósa — akitől egy kissé félt — és aki nem tudta elhinni, hogy György vigyázni tudjon Évára, anyósa is meg lesz vele elégedve. Még János, György bátyja, kit az anyós Györgynél mindig jobban szeretett, még János sem vigyázhatott volna jobban az asszonykára. És György, aki alig várta, hogy nászútra vihesse feleségét, alig várta, hogy hazavihesse és megmutassa az otthonlévőknek, mily jól tudott vigyázni rája.

Szombaton ért véget a két hét, de a legutolsó pillanatban eltökélték, hogy hétfőig maradnak. Vasárnap este lesz a nagy illumináció, mondta Alfonz szemrehányólag. Nem-e, elég látvány a kivilágított Párist megtekinteni? a boulogne-i erdőcskéből fölszálló tűzijátékot? Csak nem megy el Monsieur és Madame, hogy ezt meg ne nézzék? Amikor a világ minden részéről jönnek idegenek e csodát megbámulni?

Éva kapott az alkalmon, hogy még maradhat. Még két este Párisban! Két nyári est, kóborolhatnak a nagy városon keresztül nagy boldogságukkal. Isteni! György ne ellenezze! Egy szót se szóljon! Mert Éva maradni akar és maradni fog.

György kurtára fogta az asszonykát. Hogy a vasárnapot élvezhessék, szombaton pihenőt tartottak. Vasárnap reggel találkoztak az angol jóbarátokkal, a kik balkonjukra meghívták őket a tűzijátékot nézni. Estefelé György viselkedése teljesen zsarnoki lett. A könnyed muszlin-ruha helyett melegebbet kellett fölvenni — mert éjféltajt hűvös lesz ám. — Éva engedelmeskedett, de házsártoskodott egy kissé. Kilenc óra táján boldogan mentek együtt világgá.

«Csak reggelre várom önöket haza» — mosolygott Lerouse a korcsmáros. — «Az úr jól teszi, hogy kabátot visz önagysága számára. Hűvös az éjjel. De talán az esernyőt itthon lehetne hagyni? Nem? Elviszik? Ahogy gondolják!»

Remek volt az éj. Tikkasztóan meleg volt a nappal, most már hűvösödött. Az utcákon már tolongott a tömeg. Némi nehézséggel tudott György kocsit szerezni. Egy perc múlva már belesodróttak ők is a velük egy cél felé haladó tömegbe. Lassan jutottak el angol barátjaik házához, mely már tarkálott az ezerszínű lámpákkal. A Place de la Concorde drágakőként ragyogott ezer meg ezer ragyogó színes lámpával övezve. Majdnem nappali fény világított a tömegre és aranyozta be Éva boldogan mosolygó arcát.

Most a Champs Elysée-n hajtottak végig. A hatalmas szökőkútak mintha lángokat lövelnének a százfelől rájuk vetődő színben. Az Arc de Triomphe tündökölve, ragyogva a lámpák sokaságától elhomályosította a csillagokat.

«Gyönyörű! gyönyörű!» — mondta Éva, gyermekded örömeiben tapsolván.

A kocsis jelentette, hogy képtelen őket tovább vinni, a kocsiforgalomnak egy bizonyos órán túl szünetelni kell — hát vagy visszaviszi őket ahonnan hozta — vagy szálljanak ki.

György pártolta a visszatérést, Éva nem akart. Kiug-

rott a kocsiból és a tömegbe vegyült. György kénytelen, kelletlen kifizette a kocsist és követte nejét. Elég hely volt, kényelmesen jártak s Éva a Langtonék házát a világ végére kívánta, hogy sokáig tartson, míg oda eljutnak. Pedig ott állt alig kétszáz lépésnyire.

Hát kezdett Györggyel alkudozni, ha már most nem járhat tovább, legalább haza gyalog fognak menni, kocsin, nyitott kocsin ebben a hűvös nyári éjben úgy is csak meghűlné. Persze ő, mint aféle tudatlan férj nem hiszi, bezzeg, édes anyja nem engedné, hogy nyitott kocsin menjen haza ilyen hűvös éjjel. Erre György megszeppent s közalgó vereségét előre sejtven mormogta: — «Na, majd meglátjuk!»

Langtonék erkélyéről nagyszerűen láttak. Éva kihajolt messzire és nézte a tömeget és csevegett ismerőseivel és elragadóan kedves volt — legalább György azt találta.

Sötétedik az éjjel. Fényesebbek lesznek a lámpák. A tömeg sűrűbb lesz és nyugtalanul hemzseg. A Szajna partjait is lángok szegélyezik. A Trocadéro tetejéről szóródik a villanyfény mindenfelé. A boulognei erdőcskéből végnélkül lövelnek és sziporkáznak a rakéták.

Fáklyásmenet tör magának lassan útat a tömegben. Lovas katonák viszik a fáklyákat. Hah! Hogy zúgolódik a tömeg, mintha vadállatok tompa dörmögéseit hallanád.

Népszerűtlen a hadsereg mostanság Párisban. Nézd, hogy fogja a tömeg körül a katonákat, mint az éhes tenger hullámai, hogy rántják vissza a lovasok lovaikat, hogy visszaszorítsák a népet. Fölcsendül a sokaság haragos hangja, föl egészen az erkélyig, megreszketteti Évát a vad harag e kitörése.

Elvonúlt a menet, a tömeg utána tör. Csupa mozgó fej amerre a szem lát s ahonnan a katonák elvonúltak, felhangzik a pajzán tréfa, a vidám kacaj.

Rég elmúlt már éjfél. Ideje hazamenni. Enyhe, meleg a nyári éj, hűvösségnek még nyoma sincsen. Langtonék többi vendégei már oszlanak. Langtonék mintha szeretnének lefeküdni. A tömeg is ritkúl már. Az előadásnak vége.

Éva boldog, midőn hallja, hogy kocsit nem lehet kapni sehogy sem. Haza mehet gyalog, gyalog Györggyel! Pompás! Mosolyogva búcsúznak s máris az utcán vannak egy másik angol házaspárral, akikkel egy darabig együtt mennek.

«Adja ide a karját, feleségem!» — mondja a másik angol nejének, Györgynek is azt tanácsolja, «mert — úgymond — bár általában jóindulatú a tömeg, túl kell, hogy még adjon

egy kis fölösleges tréfálkozáson s ilyenkor jobb egymástól el nem szakadni.»

Kar-karban mennek a tömeggel együtt, mely már eléggé megritkult, suhancok kalapjaikat lobogtatják és énekelgetik a tiltott Marseillaiset, más suhancok csoportosulnak s keresztül-kasul vágtatnak a tömegen papírlámpákkal, füttyülőkkel, dobokkal.

«Nem fáradtál el?» — kérdi György, öt perczenként, szorosabban karjába fűzve azt a könnyű kis kezét.

Egy csöppet sem fáradt, hogy is kérdezhet ilyet az az únalmas György. A jövő kérdésre csak azért is azt fogja válaszolni: de igen, nagyon fáradt! Tulajdonképpen, ha jól meggondolja, fáradt is, hogy is ne fáradt volna el abban a nehéz gyapjuruhában.

«Az Istenért! Ne mondj ilyet,» — esdekel György, «hisz még három kilométernyi útunk van»!

A másik házaspár jó éjt kíván nekik és már most egyedül folytathatják útjukat. A házak ablakaiból fogyott a világosság, most már igazán sötétedett az éjjel. A Place de la Concorde-ra lépve, egy kis lovascsapatot látnak. Katonák! A tömeg tömörül s utánuk veti magát, fölcsendül megint az a vésztjósító moraj, haragosabban, mint valaha. György lát egy ütésre emelt kart, hall egy gúnykiáltást, a rákövetkező pillanatban már ezer dühös hang rikácsol, ezernyi ember tör bőszen, vadon egymáson keresztül. Megtelik a nagy térség vad, erőszakos emberekkel, ordítóznak, hörögnek, vetik magukat a katonák után.

A nagy, hatalmas angol György — fejfel magasabb a tömegnél — hiába néz menhely után. Már annyi hely sincsen, hogy karjaiba vegye nejét. Éva eleinte föl kacagott, de most már meg van ijedve, György érzi, mert ott reszket, didereg karján és minden erejével fogja azt. Hiába néz körül György, nincs menekülés, be vannak ékelve a tömeg kellő közepébe, éri őket a tömeg forró lehellete.

«Nem, nem Éva, nem juthatunk ki innen. Velük mozoghatunk csak és meg kell várnunk, míg egérút nyílik valamerre. Kapaszkodjál belém, édes».

A kis, törékeny, gyenge asszony minden erejével fogja férje karját, de bizony azért csak fél.

Megint kísért az ordítás, hátulról hatalmas lépésekkel újabb emberek érkeznek, akarnak előre törni. Hogy löknek, hogy tolongnak. Mily forró bűz! Aki egyszer érezte, nem felejtí az el soha többé!

Mily keserves kinszenvedés annak a kis asszonynak!

«Hogy vagy lelkem»? — kérdi György aggodalomtelten.

«Elég jól», — feleli Éva, csak ki szeretne juthatni ebből az iszonyatos szorongásból. Kétségbeesetten néz körül György, hiába, hiába, sehol út, sehol hely, a félelem ő rája is kezd átcsapni.

«Türelem, édes, türelem, lelkem, fogd a karomat és ne félj».

A hangja nyugodt, míg szól, de a szíve, mintha ólom-ból volna, oly nehéz. Hogy jussanak ki valamikor ebből az emberáradatból. Őrült volt, amidőn beleegyezett az éjjeli sétába. Szegény György, már elfelejtette, hogy hiszen nem lehetett kocsit kapni, hogy még anyósa sem okozhatja őt azért, hogy a katonák és polgárok összekaptak.

Ujabb tíz perc leforgása után, György elátkozza a katonákat, a kivilágítást, saját őrültségét, a durva férfiakat és még durvább asszonyokat, akik bárhogy akarja is megvédeni szegény kis Éváját, csak szorongatják, lökdösik.

«Lelkem György, kérlek, ne haragudjál, de én azt hiszem, hogy én most el fogok ájulni.»

Mintha fejbeverték volna ökölrel, úgy elsápadt György. Fojtogatta a félelem, alig tudta a hangját csöndesíteni.

«Ide hallgass, Éva és ne hadd magadat. Még csak egy percig álljad, akkor a tömeg kezd oszlani, ott elől, már mozognak. Akkor itt is lesz egy kis helyünk. És akkor leguggolok előtted s te fölkapaszzkodol a hátamra. Megköve-
telem, akarom. Másként nem tudlak fölvenni, bármit tegyek. Akkor aztán rögtön elmúlik rosszulléted, a levegő is jobb lesz, minden rendben lesz. Jó lesz így, feleség?»

Éva nem felelt, csak bólintott.

Egy pillanatra elcsöndesült minden s azután megmozdult a tömeg. György elhajtja botját, hogy két keze szabad legyen, félig ráfekszik az előtte állókra, leguggol. Két keskeny kéz nyugszik vállain — Istenem, mit haboz még? Még egy másodperc és a tömeg hátulról előre fog törni és végük lesz. «Gyorsan, az Istenért, gyorsan», kiáltja, de — még mielőtt befejezné szavait, már nyaka köré fonódnak a karok s egy hatalmas lökéssel talpon áll megint György, reszketvén minden tagjában, mint a nyárfalevél.

Erőre kap, érezvén a karokat nyaka körül. Visszatért, fokozódott ereje, elszántsága. Most már kiáll mindent, hogy annak a kínos gyötrelmek vége. Ugyan arról nincs fogalma, merre van mostan, csak egy igyekezete volt, lábon maradni minden áron. Milyen soká tart, míg a tömeg eloszlik! Egy mozdulat, előre lökdösés, szorongás, uj megállás. Ujabb

szünet, a ninek nem akar vége szakadni. Most előlről jön egy ellenáram! Nem, mégsem! Istennek hála! Végigrezg valami a tömegben, kitör egy dühödt üvöltés, kezdődik egy roham. Egy hatalmas lökés hátúlról — botlás — György fél-térdre esik. — Istenem, Istenem! — Valaki dühösen ráüt — kétségbeesett birkózás — kezére lép valaki — még egy ütés! — Csak fel, felállni, minden áron. Lábon áll megint, neki esik a járda szélének, hogy az előtte levő pocsolyába ne essék.

Gyöngyözik, patakzik a verejték homlokán, alig lélezkzik, csak hörög. Megint megrogynak lábai. Nehezebb a súly, fogytán az erő. De hatalmasabb az elszántság. Összeszedi magát és mondogatja: csak idő kérdése! Ki kell tartani minden áron. Egész lelkével rajt' van, hogy lábon maradjon, mert ha elesik — — összeharapja fogait. Nem, arra még gondolni sem szabad. Fáj minden testrésze a lökdöséstől. Dobol füleiben a vér haragosan, dagadnak homlokán az erek, a szája vérzik. Valami vörös ködön keresztül kezd látni — de áll, áll, áll — a kétségbeesés vad erejével — megint egy új lökés — majdnem elesett újból — nem lát már semmit. Bősz dulakodás a sötétben. A nyakát övező karok reszketnek s hallja a feje fölött, hogy kapkod rémülten levegő után valaki. Kezek fogdossák a sötétben — megint talpon áll — egy jóságos hang biztatja: «Csak bátran, uram». Mozgatja ajakát, de hang nem jön. A tömeg lármázik, de ő víg morajhoz hasonló zúgást hall csak. Valjon meddig tart még ereje? Vége van, nem bírja tovább. De a tömeg ritkul — előtte már egy kis szabad tér van — még egy másodperc — megbotlik és kiesik a tömegből arrafelé, amerre érzi, hogy hely van.

Kint van a tömegből végre! Érzi, hogy már nem követik, mellette mennek el. A kövezet elejébe jön és megüti, nem is tud egyhamar fölkelni. Nem bánja — hiszen az mindegy — minden mindegy — vége van — vége a csatának — győzött. — Éva meg van mentve. Le akarja nyakáról kapcsolni az összefont karokat, a melyek fojtogatják. Érintésére széjjelnyílnak. Még el sem ájult Éva. Már azt hitte György pedig!

Felkönyököl, hogy szemeiből kidörzsölje azt a vörös ködöt, amelytől nem tud látni, pedig látni akarja Évát. Az földre csúszik és György karjaiba vonja. Homályosan pislognak az utcai lámpák, míg György szemeit mereszti és — egy idegen nő arcába néz! Más, idegen nő. Egy szegény, kifestett, kopott, kiabáló kalapu utcai leány, aki nevetni pró-

bál, de visszaretten, meghököl attól az irtóztatón kétségbeesett fájdalomtól, mely látható abban a fakó, rézfoltos arcban — és eloson, odalapul egy nyitott kapualjába s nyöszörögve fedi el arcát a derengő hajnal előtt.

Egy angol ismerőse találta a nap folyamán Györgyöt az utcákon, keresve, keresve. Langton magához haza vitte Györgyöt a kis korcsmából. Alphonse sírt, mint egy kis gyerek s a néma portás szemeiből is peregett a könny.

Midőn Langton későn este jött haza, neje kérdezte tőle:

«Megtalálták Évát?»

Nagyon sápadt volt Langton arca a feleletnél. Igen — mondá s elfordítá arcát — én ott voltam, én láttam, senki sem ismerte volna fel. Apró kis csecsebecsei, órája, gyűrűi — mindent elloptak. De a komornája a ruhát ismerte meg. Én Györgynek akartam egy hajfűrtöt hozni — — de — Hát elhoztam egyet a kis keztyűi közül — egyebet nem tehettem.

Kihúzta zsebéből azt a kis keztyűt, poros és sáros volt a sok, rajta végigvonúlt lábnyomoktól. Az asztalra tette és arcát kezeibe rejtette.

«Ha csak valamit szólna György», — mondá Langton végre nejehez. «Ha legalább sírni tudna, — de csak ül szótlan, mozdulatlan és maga elé néz»!

«Vidd be neki ezt a kis keztyűt,» — mondá neje halkán.

És Langton bevitte.

A halál kaszája mélyebben vágott, mintsem hogy könnyek enyhíthessenek — de György azt a kis keztyűt ma is tartogatja.

Mary Chalmondeley.

Háború és béke.

Ira: Tolstoj Leó.

— Új fordítás az orosz eredetiből. —

64

Egy órával ezután Tichon lépett be Máriához. Arra kérte, hogy menjen a herceghez s hozzátette, hogy Sergeics Vassil herceg is ott van. A princesse egész idő alatt nyugágyán ült szobájában s a síró Bouriennet tartotta karjaiban.

Mária hercegisasszony szelíden simogatta haját. Szép szemei nyugodtak és sűgárzók voltak, mint mindig s nyájas, résztvevő mosolylyal nézett mlle. Bourienne kedves arcába.

— Non, princesse, je suis perdue pour toujours dans votre coeur — mondta Bourienne.

— Pourquoi? Je vous aime plus que jamais — felelte Mária hercegisasszony, — et je tacherai de faire tout re qui est en mon pououvoir pour votre bonheur. — Mais vous me méprisez vous si pure, vous ne comprendrez jamais et égarement de la passion. Ah, ce n'est que ma pauvre mère . . . Je comprends tout — folytatta szomorú mosolylyal. — Nyugodjék meg kedvesem. Atyámhoz megyek.

Elhagyta a szobát.

A mint belépett, ott ült bent Vassili herceg tubákos szelencéjével a kezében s mint látszott, élénk kedélyre volt hangolva. Gyors mozdúlattal duolt orrába egy csipetnyi tubákot. — Ah, ma bonne, ma bonne — szólalt meg s megragadta Máriát mindkét kezénél. Majd felsóhajtott s hozzátette: Le sort de mon fils est en vos mains. Décidez ma bonne, ma chère, ma douce Marie, que j'ai toujours aime comme ma fille.

— Chr! Chr! — szuszogott Andreics Miklós herceg — a herceg megkér téged az ő csemetéje . . . a fia nevében. Akarsz-e Kuragin Anatol herceg felesége lenni? Mond: igen vagy nem? S azután fenntartom magamnak azt a jogot, hogy a magam véleményét kinyilvánítsam. Igen, az én véleményemet, csak az én véleményemet — mondta Andreics herceg Vassili herceghez for-

dúlva s feleletül az ő sürgető arcára ismét hozzátette: igen vagy nem?

— Az én kívánságom, mon père, hogy sohase hagyjam el önt atyám, hogy életem pályáját soha el ne szakítsam az öné mellől. Nem akarok férjhez menni — mondta elhatározott hangon, miközben hol Vassili herceget, hol atyját nézegette szép szemével.

— Bolondság! Ostobaság! Bolondság! Bolondság! — kiálltotta Andreics Miklós összeráncolt homlokkal, megragadta leánya kezét, magához vonta, de nem csókolta meg, csak homlokát a maga homlokával dörzsölte s erősen megszorította a kezét, oly erősen, hogy Mária is összeráncolta homlokát s felsikoltott.

Vassili herceg felemelkedett. — Ma chère, je vous dirai, que c'est un moment que je n'oublierai jamais, jamais; mais, ma bonne, est-ce que vous ne me donnerez pas un peu d'esperance de touchor ce coeur si bon, si généreux. Dites, que peut-être . . . L'avenir est si grand. Dit: peut-être . . .

— Herceg, a mit mondtam, abban benne volt minden, a mit szivem mondani akart. Köszönöm becsülését, de sohasem leszek a fiának felesége.

— Nos, akkor ez el van végezve, kedvesem. Menj szobádba, menj — mondta az öreg herceg.

— Az én hivatásom egészen más — mondta Mária hercegisasszony magában — az én hivatásom, hogy a mások boldogsága útján legyek boldog, szeretetteljes önfeláldozás árán. S kerüljön bármibe, megalapítom Amália szerencséjét. Ő oly szenvedélyesen szereti azt a férfit. Megteszek mindent, hogy elősegítsem a kettejük közti házasságot. Ha a férfi nem elég gazdag, módot fogok nyújtani neki a megélésre, erre fogom kérni atyámat. Oly boldog leszek, ha Amália az ő felesége lesz. És istenem, mennyire kell őt szeretnie. ha ennyire el tudott felejtkezni magáról. Talán én is megtettem volna ugyanazt! . . . gondolta Mária hercegisasszony.

IV.

Rostovék hosszú idő óta nem kaptak értesítést Miklóstól. Csak a tél közepén jött a gróf számára egy levél, a melynek borítékán fiának kezevonására ismert. A gróf megijedt s gyorsan és nesztelenül, hogy senki észre ne vegye, surrant szobájába, be-

tette maga után az ajtót s elkezdte olvasni a levelet.

Michailovna Anna, a ki értesült a levélről, (valamint hogy mindig mindent tudott, ami a házban történik) hangtalan lépésekkel lopózott a szoba felé s úgy találta őt, levéllel a kezében, hol sóhajtozva, hol mosolyogva.

Michailovna Anna, dacára, hogy viszonyai megjavultak, a Rostovék házában maradt. — Mon bon ami — szólalt meg szomorú hangon, teljes részvétellel. A gróf csak még többet sóhajtozott: Nikoluska . . . levél . . . megsebesült . . . ma chére . . . megsebe . . . a kedves grófné . . . és tiszt lett . . . hála istennek! . . . hogy mondjuk meg a jó grófnénak? — Michailovna Anna a gróf mellé ült, zsebkendőjével fészárítani iparkodott a könnyeket annak szeméin s a levélen, amelyre hullottak, valamint a magáéit, azután végigolvasta a levelet, megnyugtatta a grófot, megígérte neki, hogy az asztalnál s tea közben előkészíti a hírré a grófnét s isten segítségével tea után mindent el fognak neki mondani.

Az étkezés alatt Michailovna Anna csak a háborúról beszélt, meg Nikoluskáról, kétszer is megkérdezte, mikor jött az utolsó levél tőle, habár tudta s megjegyezte, hogy talán ma jöhet tőle megint.

Valahányszor nyugtalan lett a grófné ezek alatt a megjegyzések alatt s izgatottan majd a grófra, majd Michailovna Annára pillantott, ez utóbbi észrevétlenül terelte el a beszélgetést egészen közömbös tárgyakra. Natasa, aki el tudott igazodni a hang színezéseiben s az arc változásain, mindjárt a beszélgetés kezdetén figyelmesen kezdett hallgatózni s észrevette, hogy atyja és Michailovna Anna közt valami titok van, a mi testvérét érinti s hogy Michailovna Anna erre csak elő akarja a grófnét készíteni. Evés után a pihenő terembe vitte magával Annát s ott a nyakába borúlva izgatottan beszélt hozzá: néni, néni, kérem beszéljen nekem róla, mi történt?

— Semmi kedvesem!

— Nem, szivecském, galambom, kedvesem, nem hagyom addig nyugodni, tudom, hogy tud valamit.

Michailovna Anna tagadólag rázta fejét. — Vous êtes une fine mouche, mon enfant — mondotta.

(Folytatjuk.)

Természettudomány.

NINCSEN RADIUM. Szenzációs előadást tartott nemrégben Cury a Sorbonneon, a melyben azt állította, hogy radium voltaképen nem létezik, hanem csak radium sók, melyek összetételeikben rendkívül erős sugárzó képességgel bírnak.

Állítása szerint az uran fluoreszkálását 1000-szeresen sikerült emelnie azért, hogy baryumsókat kevert hozzá. Ismételt tisztítás és kristályosítás után, végre egy olyan anyagot nyert, — ezt nevezte radiumnak, — a melynek sugárzó képessége milliószor intenzívebb volt, mint egy közönséges uran-praeparatum-é.

E sók szerinte baryum- és uranbromidból állanak, más bromidokkal vegyülve, a melyeknek erős sugárzása által a legcsodálatosabb hatásokat érték el. Miután azonban e sók földünk egy folyton változó elektromos mezőnyében fordulnak elő, azért az elektromos behatás folytán ha légüres térben vannak, folyton sugárzanak.

Ha platinrugócskát egy evacuált csőbe vezetünk s ezt ismét légüres térbe s e készüléket úgy helyezzük két elektroskopra, hogy annak mindegyik vége egy-egy lemezkét érint, úgy az egyik elektroskop pozitív, a másik negatív elektromossággal divergál.

Ha egy foszforeszkáló vagy

fluoreszkáló testtel elektromos géphez közeledünk, úgy a test azonnal világít, mert elektromos kisugárzás éri.

Ha ezen fluoreszkáló testeket, melyek főleg calcium, strontium és baryum szulfid-ekből állanak, más nehéz fém sulfidokkal keverjük, úgy a foszforeszkálás erősebb lesz.

A kísérlet nagyon könnyen bemutatható egy kis készülékkel, még pedig elektromosság, mágnesség vagy világosság felhasználása nélkül.

Az előadó egy egyszerű kis, evacuált, elzárt üvegcsővel mutatatta be, amely csekély mennyiségű higanyt tartalmazott s a melyben egy kisebb, szintén légüres, fluoreszkáló anyaggal bevont üvegcső volt elhelyezve. A cső ide-oda való mozgatása által intenzív foszforeszkálás állott be, miután a higany rázása által az üvegfalat dörzölte, ezáltal elektromosság keletkezett, amely a só-praeparatumok intenzív sugárzását idézte elő.

Im maga a föltaláló kétkedik a tiszta radium létezésében s bizonyos, hogy sok idő fog bele teleni és sok tudós fog még kísérletezni s vitatkozni, míg határozottan bebizonyítják, hogy a radium létező elem-e, vagy a sugárzó képesség csak az uran-ércek sajátos módosulatának tulajdonsága.

AZ EMBER AGYVELEJÉNEK SÚLYA. Marchand professor, marburgi egyetemi tanár, összefoglalva a marburgi kórodák boncolásra került egyének hulláin végzett méréseinek eredményét, úgy találta, hogy az ember agyvelejének átlagos súlya a 15—50 életéven belül 1400 gramm, a felnőtt nőké átlag 1275 gramm.

Érdekes sorozatot nyerünk, ha a férfiaknál és nőknél talált azonos súlyok százalékait egymással összehasonlítjuk.

A férfiak közül:
 84% -nak agysúlya 1250—1550 gr.,
 50% » » 1300—1450 »
 30% » » 1450 gr. feletti,
 20% » » 1300 gr. alatti.

A nők közül:
 91% -nak agysúlya 1100—1450 gr.,
 55% » » 1200—1350 »
 20% » » 1350 gr. feletti,
 25% » » 1300 gr. alatti.

E szám adatok kétségtelenül azt bizonyítják, hogy a férfiak és nők átlagos agysúlyának különbsége meglehetősen nagy. És habár az agyvelőnek működésénél nemcsak a súly, vagyis az idegtömeg, hanem az agy redőzöttsége és finomabb szerkezete is szerepet játszik, mégis igen jellemzők ezek az arányszámok, mert magyarázatát adják a női nem pszichológiai sajátosságának, a melyeket semmitéle emancipationalis jelszavakkal nem lehet eltüntetni.

A nőknek aránylag kisebb agyfejlettsége nem jelent épen inferioritást, csak annyit mutat, a mi különben magától értetődik, hogy a nőnek érzékelfogó, mozgató és a gondolkodást végző idegkészülékei a nők sajátos élet-tani feladataihoz képest kisebb méretűek, mint a férfiakéi. Ért-

hető is, hogy a túlságos agyfejlettség és agyi tevékenység esetleg hátrányosan befolyásolja a nőt a fajfentartás körüli tevékenységében.

Az ember agyvelejének súlya Marchand mérései szerint az élet első három-negyed évének elteltékor kétszer akkora, mint a születéskor. A harmadik életév végén már megháromszorozódott; ettől kezdve egyre lassúbb és lassúbb a súly gyarapodása. Férfiaknál a 19—20-ik, nőknél a 16—18-ik évben éri el az agyvelő végleges és maradandó súlyát.

Ezekből látjuk, hogy az élet első három esztendejében hasonlíthatatlanul jelentékenyebb az idegélet gazdagodása, mint az élet egész hátralévő tartama alatt. Az összerendezett mozgások, a járás, a beszéd kifejlődése, az éni megkülömböztetése, ítéletek alkotásának képessége, az emlékezés, eszmetársítás első műveletei járnak azzal párhuzamosan. A későbbi élet folyamán nem annyira új lelki elemek és idegműködések szerzésében, mint a már szerzettek finomításában és mélyítésében áll az agy- és idegélet fejlődése.

Az aggkorban az agyvelő sorvad, súlyából veszít. Ez az aggsági visszafejlődés férfiaknál az életnek nyolcadik, a nőknél már a hetedik évtizedben következik be.

Ebben leljük magyarázatát annak a közismert ténynek, hogy a nők szellemi képességei már többnyire lefokozódtak, a mikor az azonos korú férfiak még kiváló szellemi munkaerők lehetnek.

Marchand megcáfolja azt az állítást, hogy a nők agysúlya csak azért kisebb, mert a ter-

metükkel, kisebb testmagasságukkal arányos. Mérései alapján konstatálja, hogy az azonos magasságu férfiak és nők agysúlya között is megvan a különbség, még pedig a nők hátrányára.

Minddebből pedig nem az következik, hogy a nők «alsóbbrendű» lények volnának, hanem csak az, hogy más a rendeltetésük, mint a férfiaknak és hogy erőiken felüli valóalkozás a részükről, ha a férfiakkal szellemi tekintetben versenyre kelnek.

A VIZÖNTŐ FA. Budapestben nagyon elkelt volna a múlt héten néhány ezer példány abból a csodálatos fából, amely állítólag a Kanári-szigeteken terem. Ez a fa, a mely a babérfélékhez tartozik, reggelenként valóságos harmatesőt hullat sűrű leveleiről, a mely a fa törzse

körül összegyűlve egész tócsát alkot.

A benszülöttek nagyon kedvelik és ivóvíz s gyógyszer gyanánt fogyasztják a fáról hulló áldást, a melyről a vizsgálat is kiderítette, hogy a kifogástalan ivóvíz minden előnyével rendelkezik: baktériummentes, kristálytisza és jóízű. A lakosság felfogása szerint a nedvet maga a fa izzadja ki, valószínű azonban, hogy a fa leveleinek sajátos képességük van a levegő páratartalmának megkötésére és cseppfolyósítására, úgy, hogy a vizöntő fa nem a saját nedvét csepegteti le, hanem a légkörben foglalt nedvességet.

Természetes azonban, hogy a kanári-szigetek babérfái nem az ember kedvéért gyűjtik és hullajtják a harmatot, hanem a saját gyökereiknek igyekeznek minél több nedvességet juttatni.

Április elsejével új előfizetést nyitottunk a Jövendőre.

Egy hóra .. 1 korona

Negyedévre 3 korona

Félévre .. .. 6 koronával.

Az előfizetők a második félévben ingyenesen kapják meg Bródy Sándor „Szinésznők“ című új könyvét.

Kérjük a hátralékos előfizetőket, sziveskedjenek az előfizetést utalványon mihamarabb megküldeni.

A «Jövendő» kiadóhivatala,
Budapest, Lövölde-tér 3.

Szerkeszti: Bródy Sándor.

Főmunkatárs: Ambrus Zoltán, Heltai Jenő.

Szerkesztőség: Lövölde-tér 3.

Kiadja: A Jövendő kiadóhivatala. Tulajdonos: a szerkesztő.

Lövölde-tér 3.

Beer E. és Társa, ezelőtt «Kosmos» műintézet nyomása, Budapest.